

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАУКИ В
КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції

***27–28 жовтня 2023 р.
м. Київ***

Київ – Запоріжжя
Інститут інноваційної освіти
2023

УДК 001(063):378.4 (Укр)
А43

До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті), надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

ISBN 978-966-488-278-8

А43 **Актуальні проблеми розвитку науки в контексті глобальних трансформацій інформаційного суспільства** : Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 27–28 жовтня 2023 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – 2-е вид., випр. і доп. – Запоріжжя : АА Тандем, 2023. – 84 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо¹.

Відповідальний редактор: С.К. Бурма
Коректор: П.А. Немкова

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

ISBN 978-966-488-278-8

© Усі права авторів застережені, 2023
© Інститут інноваційної освіти, 2023
© АА Тандем, 2023

¹ Відповідає п. 8 Порядку присудження (позбавлення) наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197; п. 28 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; п. 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 882 «Про питання стипендіального забезпечення»

Розділ 1

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА EDUCATION. PEDAGOGY

Андрушко І.П.,

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Національного університету біоресурсів і природокористування
України, кандидат юридичних наук

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ

Значна увага в наш час приділяється таким методикам навчання, які здійснюються із застосуванням навчальних комп'ютерних програм, які реалізують новий підхід до навчання. Задля досягнення поставленої мети викладачі використовують комплекси програмно-апаратних засобів (персональні комп'ютери, мультимедійний проектор та сенсорна дошка), що забезпечують можливість організації навчально-пізнавальної діяльності шляхом інтерактивного навчання. Таким чином, використання інформаційно- комунікаційних технологій у процесі підготовки фахівців суттєво змінив сам підхід до викладання навчальних дисциплін.

У навчальному процесі, що відбувався за класичною схемою «студент – викладач – підручник», комп'ютер почав використовуватися як помічник викладача, але поступово викладач перетворився на помічника комп'ютера, тому що основним у його роботі стала організація самостійної пізнавальної діяльності, а не передача знань [1, с. 135].

В цілому, аналіз науково-методичної літератури показав, що негативні наслідки використання інформаційних технологій в освіті полягають у такому.

1. Заміна пояснень викладача інформацією, яку студенти самостійно сприймають з екрана монітора, відчутно зменшує якість сприйняття та засвоєння навчального матеріалу, адже їхня увага при цьому розпорошується. Якщо кваліфікований викладач у процесі лекції «бачить» аудиторію, контролює її, може в потрібний момент активізувати увагу студентів, змінити темп подачі матеріалу чи повторити його іншим способом, то комп'ютер на це ще не здатен.

2. В умовах розміщення в комп'ютерних мережах різноманітної, часто суперечливої або протилежної за змістом інформації, на основі якої потрібно приймати правильні рішення, формування розвиненої, самодостатньої особистості без кваліфікованої допомоги ускладнено та потребує значних витрат часу. Адже потрібно докласти значних зусиль, щоб у величезному масиві суперечливої інформації в Інтернеті визначити, на наш погляд, правдиву. У непідготовленого користувача, якому важко швидко відрізнити правду від брехні, виникають інформаційні перевантаження, і, як наслідок, функціональні порушення чи погіршення психоемоційного стану.

3. Неможливість повної адаптації до індивідуальних здібностей та потреб учня чи студента. Будь-які дистанційні курси чи програми оцінювання знань розраховані на певні обсяг і рівень потреб користувачів, але вони не враховують їхнього темпераменту, особливостей сприйняття чи уваги.

4. Робота з комп'ютером зменшує живе спілкування викладача та студентів, під час якого викладач може реагувати та впливати на стан студента, його настрої та поведінку. В результаті, майбутні фахівці, гарно опанувавши інформаційні технології, не мають належного рівня навичок роботи в колективі, під час якої потрібно активно спілкуватися з колегами, брати участь у дискусіях, висловлювати свої думки та аргументи професійною мовою.

5. Використання розміщених в інтернеті готових проектів, рефератів, доповідей стали звичним фактом, який сприяє лише формуванню пошукових навичок, а не підвищенню ефективності навчання. Студенти друкують знайдені комп'ютерним пошуком за ключовими словами матеріали, навіть їх не читаючи [2, с. 135].

Враховуючи практику використання варто погодитись, що використання інформаційних технологій у вищій школі, наприклад, мультимедійних презентацій та навчальної платформи Moodle для студентів гуманітарних спеціальностей дійсно має цілий ряд недоліків. Окрім того, більш доцільним видається змішане навчання, тобто поєднання традиційної форм та електронної навчання. Змішане навчання, поряд з використанням традиційної та електронної форм навчання під час організації освітнього процесу має ряд переваг: опрацювання важких питань під час аудиторної роботи та обробка навчального в дистанційному режимі, різноманітність форм навчання, врахування індивідуальних освітніх досягнень здобувачів освіти, розвиток інформаційної культури [3, с. 120], створення певного віртуального середовища у межах вивчення дисципліни.

Список використаних джерел

1. Грущенко, Л.М. Проблеми впровадження інформаційних технологій у вищих навчальних закладах / Л.М. Грущенко, Н.В. Федоренко // Вісник Львівського університету. 2009 – Вип. 25. Ч. 2. С. 133–141.
2. Хімчук Л. Використання інформаційних технологій у загальноосвітніх школах гірських регіонів: труднощі майбутніх учителів / Л. Хімчук // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. –№ 8–9. – С. 134–136. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2013_8-9_40.
3. Коротун О.В. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. Інформаційні технології в освіті. 2016. № 3. С. 117–129.

Іванчук Л.Б.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

СИСТЕМА РОБОТИ З МОЛОДИМИ ПЕДАГОГАМИ

Професійна адаптація молодого педагога – це складний динамічний процес досконалого освоєння професії та оволодіння педагогічною майстерністю. Сприяти цьому процесу, розвивати професійний потенціал спеціаліста-початківця – одне з основних завдань керівників училищ в роботі з молодими педагогічними працівниками [1].

На **першому етапі** адаптації відбувається ознайомлення молодого викладача з вимогами до професії, його включення в самостійну професійну діяльність, зіставлення рівня готовності до роботи з вимогами навчально закладу України.

Другий етап пов'язаний із процесом подолання труднощів навчальної діяльності та початком формування майстерності молодого педагога.

Третій етап – це етап повної адаптації. Він є результатом ефективності діяльності молодого викладача на попередньому етапі. Для цього етапу характерний високий рівень самостійності молодого викладача, його творчий підхід до навчальної діяльності.

Мета роботи навчальних закладів – з молодими спеціалістами - надання їм методичної допомоги у розв'язанні першочергових проблем, подоланні труднощів, з якими стикається молодий педагог, створення умов для розвитку ініціативи та творчості.

На першому засіданні педагогічної ради навчального закладу молодий спеціаліст знайомиться з наставником, з яким працюватиме упродовж трьох років. Наставник відіграє велику роль у формуванні молодого педагога як спеціаліста. Працюючи за складеним планом, він допомагає молодому викладачу (особливо на першому році роботи) раціонально обирати тип

уроку, його структуру, правильно визначити завдання уроку, його мету (навчальну, розвивальну та виховну), добирати найраціональніші методи навчання, поєднувати різні форми колективної та індивідуальної роботи, знайомить із сучасними освітніми технологіями, інтерактивними методами [3, с. 22].

З перших днів своєї педагогічної діяльності молоді викладачі складають план самоосвіти, оформляють «Папку молодого спеціаліста», де збирають пам'ятки, методичні поради, навчальний матеріал, матеріали з проблеми, над якою працює педагогічний колектив навчального закладу, опис рекомендованого досвіду кращих педагогів, розробки відкритих занять, план роботи молодого спеціаліста, звіт про стажування, а також паспорт молодого спеціаліста [1]. Ці матеріали поповнюються протягом трьох років.

Відповідно до плану роботи кожного року (зазвичай в квітні) навчальний заклад проводить декаду молодого спеціаліста «Молодий викладач в закладі» [3, с. 20], яка передбачає:

- серію відкритих уроків;
- організацію виставки з демонстрацією роздавального та дидактичного матеріалів, унаочнення;
- демонстрацію посібників, виготовлених молодими спеціалістами;
- звіт про проведену роботу протягом року.

Крім того, як підсумок, у навчальному закладі проводять анкетування.

Результати анкетування аналізує адміністрація навчального закладу для корекції подальшої роботи з молодими педагогами, а також з метою створення умов для розвитку їхньої творчості та ініціативності.

За три роки активної, продуктивної роботи з наставником молоді спеціалісти мають глибокі знання методологічних основ педагогічної теорії та практики; усвідомлюють актуальні питання на сучасному етапі оновлення та розвитку; осмислюють досягнення та участь в реалізації ідей педагогічної та психологічної науки, що сприяють вирішенню актуальних проблем навчання та виховання; постійно підвищують рівень знань з теорії та методики викладання предмета; удосконалюють уміння та навички, які необхідні для реалізації навчально – виховного процесу, завдань, які стоять сьогодні перед навчальним закладом [2].

Список використаних джерел

1. Краси́лівський професійний ліцей. Організація роботи з молодими педагогами. *Віртуальний методичний кабінет*. URL: https://oksanakrasuliv.blogspot.com/p/blog-page_30.html (дата звернення: 25.10.2023).
2. Москалюк В. Організація роботи з молодими педагогами. *На урок*. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-organizaciya-roboti-z-molodimi-pedagogami-299075.html> (дата звернення: 25.10.2023).
3. Трохименко О. Система роботи з молодими вчителями : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Ранок, 2012. 36 с.

Лук'янець Т.Г.,

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української та іноземних мов
Національного університету фізичного виховання і спорту України

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОГО БАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ОСВІТИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗВО СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ

Буремні зміни сьогодення та виклики, які зокрема ставить перед суспільством війна, підштовхують науковців-освітян до пошуку нових підходів до формування особистості, виховання в неї таких якостей і чеснот, які б могли не лише сприяти її протистоянню щоденним складнощам, але й мотивувати рухатися вперед. Водночас, актуальні суспільні події пробуджують серед української інтелектуальної еліти національну самоідентичність, прагнення у своїх наукових пошуках опиратися на національні здобутки культури й історії. Каноном української філософської думки загалом та однієї із світоглядних концепцій – освіти, є Григорій Сковорода [1], погляди якого представляють Просвітництво XVIII століття, але не втратили своєї актуальності й донині.

Метою цієї розробки є виокремлення основних функцій освіти відповідно до філософського трактату Г. Сковороди «Поради молоді» та на основі з'ясування його філософського бачення життя людини задля подальшого співвідношення цих функцій із особливостями освітнього процесу в ЗВО спортивного профілю. Аналіз сучасних підходів до навчання у спеціалізованих спортивних закладах вищої освіти відбувається відповідно до професійного досвіду роботи у Національному університеті фізичного виховання і спорту України (далі НУФВСУ).

Відповідно до нової редакції «Закону України про освіту» останню вважають «основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [2]. Очевидно, що це визначення є суголосним основним філософським принципам філософії освіти Г. Сковороди – духовного і морального розвитку особистості через самопізнання та суспільно значиму працю. Тож, у цій розробці виокремлюємо дві основні функції вищої освіти: 1) соціокультурну та 2) соціально-економічну, – які слугують для виховання нового покоління високодуховних і суспільно-відповідальних громадян.

Ядром соціокультурної функції освіти, яка реалізується в ЗВО спортивного профілю, вбачаємо гуманістичний розвиток здобувачів вищої освіти, розкриття їхніх талантів, покращення розумових вмінь та фізичних здібностей, які сприяють створенню цілісної особистості [4, с. 34]. Мова йде

про щоденний духовний ріст, поступове духовне збагачення через фізичну та розумову працю. Зокрема, студенти НУФВСУ є переважно спортсменами або дотичні до сфери фізичної діяльності через галузі рекреації чи реабілітації. Тобто фокус їхньої уваги зосереджений на усвідомленні великого потенціалу фізичного здоров'я та фізичної активності у забезпеченні гармонійного розвитку особистості та сприянню її ціннісній життєдіяльності.

Соціокультурна спрямованість освітнього процесу в ЗВО спортивного профілю проявляється в похідних функціях. Зокрема, аксіологічна передбачає формування ціннісних орієнтацій, переконань та позитивного ставлення до світу навколо них. Ця функція орієнтована на розвиток внутрішньої системи цінностей і моральних норм спортивної молоді, сприяючи формуванню їх як громадян з вищим рівнем культури та етики. Через постійне довготривале залучення до фізичної активності здобувачі вищої освіти в галузі спорту переймають у свій світогляд цінності спортивної культури [3, с. 45]. Зокрема, їм близькі такі якості, як дисциплінованість, справедливість, працелюбність, наполегливість. Вище перелічені риси характеру і поведінки спортсменів представляють їхнє прагнення до особистого успіху або щастя, яке реалізується за допомогою уміння робити правильний вибір, приймати релевантні до ситуації рішення, а також через почуття особистої відповідальності за них. Саме вимоглива природа спортивної діяльності сприяє розвитку цих характеристик із раннього дитинства як ключових елементів їхнього світогляду.

У вченні Г. Сковороди вищезазначені соціокультурні функції освіти корелюють із поняттям *духовного розвитку*, оскільки він вважав освіту важливою для розвитку духовності людини й підкреслював необхідність глибокого розуміння самого себе, свого місця в суспільстві і своєї природи. Освіта, за його думкою, повинна сприяти самопізнанню та самовдосконаленню [1, с. 117]. До того ж, філософ наголошував на важливості виховання моральних цінностей і відповідальності перед суспільством. Він вважав, що освіта повинна формувати у людей чесність, справедливість та інші моральні якості.

Пізнавальна функція освітнього процесу в ЗВО спортивного профілю визначається її роллю у розвитку і поглибленні знань здобувачів про фізичну культуру, спорт, фізичний розвиток та здоров'я. Навчання в НУФВСУ сприяє розумінню студентами основних принципів та процесів, пов'язаних із фізичною активністю, спортом і здоровим способом життя, адже вони отримують інформацію про різні види фізичної активності, теоретичні аспекти фізичної підготовки і фізіології спортивні дисципліни, історію спорту, правила та техніки ігор, тощо [5]. Все це сприяє формуванню у них спортивної культури та розвитку критичного мислення у сфері фізичної культури і спорту.

Сьогодні ця функція вищої освіти виявляється самоочевидною та

фундаментальною, адже відображає сутність всієї системи навчання і виховання. Однак, у часи життєдіяльності Г. Сковороди принцип розвитку розумових здібностей був справді новим, просвітницьким, оскільки підтримував так званий культ розуму, ідею про те, що освіта має сприяти розвитку критичного мислення, логічних навичок та здатності до аналізу на відміну від традиційної схоластики.

З огляду на завдання, які ставить держава та суспільство перед системою освіти, зокрема виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [2], виокремлюємо *соціально-економічну функцію* вищої освіти в галузі спорту. Вона полягає в тому, щоб сприяти розвитку спорту, спортивної індустрії, здорового способу життя та масового спорту, що має позитивний вплив на суспільство загалом і економіку зокрема.

Науково-педагогічний колектив НУФВСУ спрямовує свою діяльність на підготовку фахівців, які можуть працювати в різних сферах спорту, таких як тренерство, спортивна медицина, спортивний менеджмент, фізична реабілітація та інші. Ці спеціалісти є важливими для підтримки спортивної інфраструктури та розвитку спорту в Україні, адже випускники нашого ЗВО можуть працювати в різних сферах, включаючи спортивний маркетинг, спортивний менеджмент, спортивний журналізм, спортивний бізнес та інше. Це сприяє створенню нових робочих місць і збільшенню економічного впливу спорту на наше суспільство.

Відповідником вищевказаної функції у термінах Г. Сковороди є поняття «сродної» (природної) праці, тобто такої професійної зайнятості, яка поєднує суспільний і особистий інтерес, тобто породжує громадянську активність молоді. Філософ вважав, що освіта має призвести до активної громадянської позиції. Він закликав людей бути активними учасниками суспільного життя і брати на себе відповідальність за долю свого народу. У контексті галузі спорту можемо говорити про просування масового спорту, спортивної активності та здорового способу життя студентами та випускниками профільних ЗВО.

Загалом, філософське бачення Г. Сковороди функцій освіти може бути інтерпретоване як покликання до глибокого і всебічного розвитку особистості, її духовності, моральності та громадянської активності. Ми вбачаємо цей підхід дуже корисним і широко застосовуємо його в освітньому процесі НУФВСУ. Він сприяє формуванню спортсменів як особистості, що мають не тільки високий рівень спортивної майстерності, але й вищі цінності, моральність та громадянську свідомість. Віримо, що такий підхід сприяє створенню повноцінних громадян, які можуть приносити користь суспільству в і та позаспортивних сферах життя.

Список використаних джерел

1. Григорій Сковорода (2011). Повна академічна збірка творів.
2. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Маленко О. (2020). Проблеми професійно-орієнтованого викладання іноземної мови при підготовці фахівців сфери фізичного виховання і спорту, *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 4 (124).
4. Berardo, K. & Deardorff D. (2012). Building Cultural Competence: Innovative Models and Activities.
5. Whitehead, M. (2007). Physical literacy: Philosophical considerations in relation to developing a sense of self, universality, and propositional knowledge, *Sport, Ethics, and Philosophy*, 1(3), 281–298.

Паржницький В.В.,

кандидат педагогічних наук,

начальник відділу науково-методичного забезпечення професійної освіти,
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»

ОБНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННІ ЧАСИ

Актуальність дослідження. У контексті глобальних викликів, таких як воєнні дії та їх наслідки, система професійної освіти стикається із необхідністю швидкої адаптації до нових реалій. Поточний етап економічної реконструкції України вимагає значного поповнення кадрового ресурсу спеціалістами робітничих спеціальностей. Сьогодні існує активізація запиту на професійну освіту серед переселенців та осіб, які знаходяться у пошуках роботи. Тому ключовим стає питання прискореного здобуття компетенцій, які дозволяють інтегруватися у ринок праці.

«Одним із пріоритетів ми будемо ставити перед собою розвиток професійно-технічної освіти, розвиток професійних коледжів. Наше завдання – до 50% молоді направити у професійну освіту, дати їм хорошу якісну професію, і це потребуватиме, звісно, нового підходу до функціонування професійної освіти» [1].

«Сучасна професійно-технічна освіта – це оптимальне рішення, щоб здобути бажану професію і якомога швидше вийти на ринок праці, що особливо актуально в умовах війни. Тож наше завдання на сьогодні зробити професійну освіту гнучкою, інклюзивною та витривалою. Важливим аспектом є навчання і професійний розвиток протягом життя. Ми маємо

вийти з парадигми, де профтех – це опція навчання лише після школи, адже це також вдалий варіант освіти для дорослих» [2].

«Наразі будуть потрібні кваліфіковані робочі руки. Харківщина, і Луганщина, Херсонщина та Запоріжжя. Це все треба відбудувати, розмінувати. Будуть потрібні кваліфіковані робочі руки... Ми пріоритезуємо профтехосвіту. Це стане одним з найбільших викликів для вищої освіти, тому що в професійній діяльності сьогодні сантехнік або зварник дуже часто одержують більше, ніж юрист-випускник» [3].

«У вирішенні цих проблем може допомогти комплексний підхід, який поєднує швидкі тактичні рішення з довгостроковою стратегією розвитку освітньої сфери.

- оптимізація освітніх курсів, методів, критеріїв, інструментів та різних аспектів навчального процесу для осіб, які вже мають певний рівень освіти і професійної підготовки. Це передбачає зменшення тривалості навчального процесу у 2–5 разів завдяки врахуванню попереднього досвіду (неформального і інформального) та зосередженості на найбільш потрібних кваліфікаціях.

- введення тимчасових змін у регуляції освітнього процесу, таких як відміна ліцензування та акредитації даних освітніх програм, а також тимчасове призупинення активності органів, які здійснюють контроль і перевірки (НАЗЯВО, НАК та ін.)» [4].

Ці інновації мають на меті спростити та прискорити процес підготовки спеціалістів у важких умовах війни та відбудови після неї.

Зміни в суспільстві, викликані воєнними діями та післявоєнним періодом відбудови, диктують потребу актуалізації і модернізації змістовного наповнення професійно-технічної освіти.

Відповідно до сучасних потреб ринку праці та змін у технологічному середовищі необхідно реалізувати актуалізацію навчальних програм. Це означає не лише додавання нових дисциплін, але й інтеграцію сучасних методів навчання.

Оновлення змістовного наповнення професійно-технічної освіти у воєнний та післявоєнний часи є ключовим завданням для адаптації до сучасних реалій. З урахуванням змін на ринку праці та в технологічному середовищі, актуалізація навчальних програм стає пріоритетом. Сьогодні це не просто додавання нових дисциплін, а й інтеграція сучасних методів навчання.

Важливо зосереджуватися на високотехнологічних професіях, таких як ІТ, робототехніка та альтернативна енергетика. Ці напрямки дозволять готувати спеціалістів, затребуваних у сучасному світі. Однак не можна ігнорувати гуманітарну складову. У воєнних умовах і відновлення після них особливу увагу слід приділяти психологічній підтримці студентів, включаючи курси психології, етики та розвитку м'яких навичок.

Крім того, важливість дистанційних форм навчання зростає, оскільки вони надають більше гнучкості та доступності освітнього процесу. Онлайн-модулі, вебінари, віртуальні лабораторії можуть сприяти ефективності навчання.

Міждисциплінарний підхід також займає важливе місце в сучасному освітньому процесі. Співпраця між різними професійними напрямками може привести до створення інноваційних рішень в різних сферах.

Отже, важливим є не просто коригування навчальних програм, але й врахування психологічних аспектів навчання. Забезпечення психологічної підтримки, створення безпечних умов для навчання та викладання, а також інтеграція неформальних та інформальних методів навчання – все це ключові елементи модернізації профтехосвіти в екстремальних умовах.

«На період 2023–2024 років КМУ визначено такі цілі та завдання реформи П(ПТ)О у забезпечення відповідності змісту та якості освіти потребам регіональних ринків праці, зокрема:

- надання можливості набуття професійних умінь (проходження перепідготовки) дорослим населенням за державним/регіональним замовленням на підготовку робітників;
- розробка сучасних державних освітніх стандартів для робітничих професій та освітніх програм / курсів для дорослих і осіб з обмеженнями життєдіяльності;
- залучення бізнесу до процесу підготовки фахівців в закладах П(ПТ)О через дуальну освіту» [5].

Висновок. На основі проведеного аналізу у цій роботі можна висловити думку про необхідність подолання численних викликів у сфері професійної та професійно-технічної освіти. Для цього потрібне комплексне застосування таких інструментів, як: консолідована підтримка на державному рівні; реконструкція та оптимізація мережі П(ПТ)О; адаптація освітньої системи до потреб військової економіки; актуалізація навчальних програм з урахуванням потреб ринку праці; забезпечення безпечного середовища для навчання та праці; психологічна допомога та підтримка усім учасникам освітнього процесу; поширення та застосування сучасних методик і траєкторій професійного розвитку педагогічних кадрів, інтегруючи ресурси вищої, неформальної та іншої форми освіти.

Модернізація змістовного наповнення професійно-технічної освіти є не тільки відповіддю на виклики сьогодення, а й стратегічним кроком у підготовці кваліфікованих спеціалістів для майбутнього України. Сучасна профтехосвіта має бути гнучкою, інноваційною та орієнтованою на потреби суспільства.

Список використаних джерел

1. Оксен Лісовий: Наше завдання – до 50% молоді направити у професійну освіту. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/898986.html>
2. Міністр Оксен Лісовий: Профтех – це вдалий варіант освіти для дорослих. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/912149.htm>
3. Ми на порозі відбудови країни, тому пріоритезуємо профтехосвіту, – Оксен Лісовий. URL: https://lb.ua/society/2023/05/22/556492_mi_porozi_vidbudovi_kraini.html
4. Пропозиції щодо змін у напрямках і обсягах підготовки кадрів у воєнний та повоєнний період. *Інститут освітньої аналітики*. 2022. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/1_az_melnik_propoziczii-shhodo-zmin-u-napryamah-i-obsyagah-pidgotovki-kadriv-u-voennij-ta-povoennij-period.pdf
5. Звіт за результатами моніторингу системи п(пт)о в рамках туринського процесу в Україні (2023 р.) URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2023-07/System%20monitoring%20report%20-%20Ukraine%20UK_0.pdf

Шуть Л.П.,

вчитель початкових класів вищої кваліфікаційної категорії,
КЗ «Сахновщинський навчально-реабілітаційний центр» Харківської обласної ради

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Актуальним питанням сьогодення є розроблення інноваційних стратегій навчання дітей із порушенням інтелектуального розвитку. Підготовка дитини до самостійної життєдіяльності та формування всіх необхідних компетентностей для успішної соціальної адаптації.

В умовах запровадження концепції НУШ виникає потреба в особливості методики навчання грамоти учнів з різними пізнавальними можливостями.

Період навчання грамоти в системі шкільних занять учнів, спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб із порушеннями інтелектуального розвитку має важливе освітньо-корекційне значення. Опанування грамотою готує учнів до засвоєння основ наук у наступні роки навчання. Їх успішне навчання значною мірою залежатиме від того, як учні успішно засвоюють навички читання і письма.

Навчання грамоти-це засіб набуття учнями не лише навичок правильного читання і письма, а й корекції та подальшого розвитку їх мови, мислення, основних психічних процесів.

Українська мова стає для дитини предметом вивчення, аналізу, в процесі якого коригується особистість дитини із порушеннями інтелектуального розвитку.

Навчання грамоти учнів з різними пізнавальними можливостями, як і в решти дітей, здійснюється за звуковими аналітико-синтетичним методом. Цінність навчання полягає в тому, що навчання грамоти йде від аналізу живої мови до читання як результату синтезу, що найбільшою мірою відповідає наочно-предметному характеру мислення школярів із порушеннями інтелектуального розвитку. Орієнтація навчання на розвиток у дітей фонематичного сприймання, яке у більшості з них недорозвинене, на формування ушкоджених мислетворчих функцій операцій синтезу і аналізу забезпечує цілеспрямовану підготовку їх до користування навичками читання й письма, сприяє розвитку мислення.

Таким чином, вся робота з навчання грамоти пронизана двома напрямками- звуковий аналіз і синтез звуків у складі і слова.

Провідним підходом за концепцією НУШ, є компетентнісний підхід, що спрямований на нову систему навчання, формування необхідних життєвих компетентностей, комплексними знаннями, уміннями та навичками. Однією із важливих компетентностей розвитку дитини із порушенням інтелектуального розвитку є – володіння державною мовою. Що передбачає елементарні уміння та навички усно та письмово висловлювати свої думки, усвідомлювати роль мови для спілкування та самовираження. Використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, повсякденному спілкуванні, культурному житті громади.

Початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, соціальний розвиток, виховує ціннісне ставлення до держави, української культури, рідного краю, шанування своєї гідності та інших людей.

Щербак В.М.,

викладач-методист вищої категорії,
Київський енергетичний фаховий коледж

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ STEM-ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Однією з загальних тенденцій розвитку світового суспільства є його трансформація до інформаційного суспільства та суспільства знань на основі широкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності особистості суспільства та держави. Питання налаштування інформаційно-технологічної інфраструктури навчального закладу на потреби учнів, організація засобів і сервісів цього середовища таким чином, щоб можна було максимальною мірою використати педагогічний потенціал сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, досягнути підвищення рівня результатів навчання, а також поліпшення організації процесів науково-педагогічної діяльності, передбачають

обґрунтування шляхів організації доступу до програмного забезпечення та електронних освітніх ресурсів.

Українськими вченими дослідження інформатизації освіти ведуться у різних напрямках, що відображено в роботах: В.Ю. Бикова, М.І. Жалдака, Л.М. Забродської, В.А. Кравець, Н.В. Кухаренко, Н.В. Новожилової, В.В. Олійника, О.І. Пометун, О.М. Самойленка, Ю.В. Триуса, А.Г. Шабанова, Т.І. Шорохової та інші. Теоретичним підґрунтям розв'язання проблеми активізації застосування STEM-технологій в навчальному процесі є праці українських та закордонних вчених із питань психології та педагогіки творчості: Б. Ананьєв, Дж. Гілфорд, Л. Коган, О. Леонт'єв, А. Макаренко, Я. Пономар'єв, С. Рубінштейн, С. Сисоєва та інші. Проблемам інноваційного, науково-дослідного мислення учителя та учня як бази STEM-освіти присвячено роботи як вітчизняних так і зарубіжних науковців: С.М. Бревус, В.Ю. Величко, С.А. Гальченко, Л.С. Глоба, К.Д. Гуляєв, В.В. Камишин, Е.Я. Клімова, О.Б. Комова, О.В. Лісовий, Н.В. Морзе, Л.Г. Ніколенко, Р.В. Норчевський, М.А. Попова, В.В. Приходнюк, М.Н. Рибалко, О.Є. Стрижак, І.С. Чернецький, М. Harrison, D. Langdon, B. Means, E. Peters-Burton, N. Morel, J. Confrey, A. House та інші [2]. Важливим та відповідальним інструментом щодо проектування змісту підготовки є стандарти освіти. Тільки створивши стандарти нового покоління, можна приступати до формування інноваційних програм, навчальних планів і діаграм підготовки. Для забезпечення адекватної якості необхідні інвестиції в інформаційні ресурси, створення єдиних інформаційних середовищ, бібліотек, матеріалів на електронних носіях, використання інтерактивних методів навчання. Реалізація принципів відкритої освіти, використання сучасних методів і засобів мережних технологій дають змогу суттєво розширити потенційний простір навчально-педагогічного середовища, забезпечити формування та використання відкритого мережного освітнього простору, доступність якого не обмежується наявністю його компонентів. Нині поняттєво-термінологічний апарат описування, моделювання й аналізу використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у системі освіти та окремих її складових ще до кінця не сформувався. Структура термінів, що пропонується, побудована за аналогією до структури термінів, які ідентифікують об'єкти і процеси, притаманні суспільству і вже значною мірою використовуються фахівцями в спеціальних вітчизняних і зарубіжних виданнях. Щодо норм технічної мови інформаційно-комунікативної сфери, то технологія їх творення в ідеальному випадку повинна бути тривалим і практично виваженим процесом [1]. Одне з головних місць серед допоміжних процесів займає управління конфігурацією, який підтримує основні процеси життєвого циклу інформаційної системи, насамперед процеси розробки і супроводження. При розробці проектів великих складних інформаційних систем, що мають багато компонентів, можуть мати декілька

варіантів реалізації або декілька варіантів версій однієї реалізації, виникає проблема обліку їх зв'язків та функцій, створення єдиної структури та забезпечення цілеспрямованого розвитку всієї системи. Хмарні сервіси, що займають чільне місце у становленні освіти, надаються компаніями Google та Microsoft. Їхні продукти сприяють підвищенню ефективності спілкування та спільної роботи учнів, студентів і викладачів, що дозволяє більш якісно організувати навчально-виховні процеси освітніх закладів. Windows Azure Web Sites підтримує розміщення веб-сайтів на базі ASP/ASP.NET, PHP, Node.js и Python. Підтримуються найбільш популярні системи і сервіси: TFS, Git, Mercurial, GitHub, BitBucket, CodePlex та навіть DropBox. Компанія Google пропонує хмарний сервіс для хостингу Google Cloud Platform, який дозволяє створювати, тестувати і розгортати власні додатки. Платформа підтримує такі мови програмування: Node.js, Ruby, C#, Python, Java, Go та PHP. Для опрацювання електронних документів, підготовки документації пропонуємо використовувати такі хмарні засоби: Google Docs, Microsoft Word Web App, Acrobat.com Buzzword Documents, ZohoWriter. Виконувати математичні обчислення завдань різної складності можна завдяки Microsoft Excel Web App, Google Sheets, Acrobat.com Tables, EditGrid Spreadsheet, Zoho Sheet. Робота з базами даних забезпечується сервісами Zoho Creator, MyTaskHelper. Навчатись програмуванню і розробляти власні додатки можна на платформах JSBin, Google Code, Kodingen, PractiCode, HTMLedit, PasteHTML. Для формування електронного інформаційного ресурсу використовують настільні системи управління базами даних такі, як Clarion, FoxPro, Paradox, MS Access, або сервери баз даних такі, як InterBase, Sybase, Informix, MS SQL Server. До корпоративних інформаційних систем відносяться системи управління корпораціями, підприємствами тощо. Такі інформаційні системи використовують для формування свого інформаційного ресурсу на електронних носіях у вигляді баз даних або сховищ MS SQL Server, Oracle, DB2, Cache тощо, які функціонують в режимі Інтернет технологій. Системи обробки транзакцій по оперативності поділяються, в свою чергу, на оперативні і пакетні інформаційні системи. В оперативних інформаційних системах організаційного управління для оперативного відображення актуального стану предметної області більш розвинутий режим оперативної обробки транзакцій – OLTP (OnLine Transaction Processing), а пакетна обробка займає дуже незначну частину. Для систем OLTP характерний інтенсивний потік регулярних простих транзакцій, що мають характер замовлень, платежів, запитів на пошук тощо. Особливо важливими вимогами для таких систем є: висока продуктивність обробки транзакцій та гарантована доставка транзакцій при віддаленому доступі до баз даних по телекомунікаційним каналам зв'язку. Системи підтримки прийняття рішень – DSS (Decision Support System) – це зовсім інший тип інформаційних систем, які за допомогою досить складних запитів виконують відбір та аналіз

наявних даних із співставленням їх у різних розрізах: географічних, часових, тематичних тощо. Такі системи працюють за особливою поетапною технологією із сховищами даних. Проектування таких систем поки що унікальний одиничний процес, що потребує високої вартості і значних трудових зусиль з великою долею ризику. Інформаційно-довідкові системи являють собою дуже великий і розповсюджений клас інформаційних систем, що використовуються в різних галузях і технологіях. На даний момент найбільш поширено використання гіпертекстових документів і мультимедійних технологій з представленням їх в Інтернеті [3].

Нині мережа Інтернет стала платформою для розвитку освітніх систем дистанційного мережного навчання. Використання хмарних сервісів у процесі навчання дозволяє йти в ногу з новітніми технологіями, підвищувати ефективність та швидкодію розробки програмного забезпечення. Основні *типи сервісних моделей* відображають можливі напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій для надання доступу до програмного забезпечення і обчислювальних ресурсів. Зокрема, SaaS (Software-as a Service) – «програмне забезпечення як сервіс» призначено для того, щоб застосовувати програмні додатки провайдера через мережу; PaaS (Platform as a Service) – «платформа як сервіс» – для того, щоб розробляти і використовувати програмні додатки, розроблені учнем, через мережу; IaaS (Infrastructure as a Service) – «інфраструктура як сервіс» – для орендування обчислювальних потужностей, нарощування пропускної спроможності мережі та постачання інших базових обчислювальних ресурсів. В той же час, облаштування інформаційно-комунікаційних технологій, інфраструктури навчального закладу в цілому потребує вибору і аналізу відповідної хмарної платформи, що може бути організована за моделлю PaaS або IaaS. Для цього необхідно вирішення певної низки організаційних питань, як то: формування спеціального інформаційно-комунікаційного підрозділу із фахівців, що мають відповідну кваліфікацію для налаштування і розгортання цієї інфраструктури, облаштування апаратно-програмного забезпечення, визначення плану і етапів проектування, апробації і тестування інформаційно-освітнього середовища, наповнення його необхідними ресурсами, впровадження та навчання педагогічного персоналу. Отже проблема STEM активно досліджується у науково-педагогічному просторі, де науковці дають або загальну теоретичну характеристику або зосереджують свою увагу на окремих аспектах STEM-освіти. Розвиток інтернет-технологій спонукав до перегляду позицій щодо архітектури інформаційних систем, де поява браузерів дозволяє організувати простий і зручний стандартний інтерфейс користувачів до будь-яких електронних інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел

1. Барна О.В. Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі / О.В. Барна, Н.Р. Балик // STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес: збірник матеріалів I регіональної науково-практичної веб-конференції, Тернопіль, 24 травня 2017 р. – Тернопіль: ТОКІППО, 2017. – С. 3–8.
2. Коваленко О. STEM-освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США / О. Коваленко, О. Сапрунова // Рідна школа. – № 4 (1036), квітень. – 2016, С. 46–50.
3. Мартинюк І. Творчий потенціал і самореалізація особистості // Психологія і педагогіка життєтворчості. – К., 1996. – 792 с.

Розділ 2

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

CULTURE AND ARTS

Волошук М.М.,

науковий співробітник Почаївського історико-художнього музею,
м. Почаїв, Кременецький район, Тернопільська область, Україна

НІВЕЛЯЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ІМЕН КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНИХ ЗМІН ТА ТРАДИЦІЙНОСТІ НАЗИВАННЯ

Ім'я для кожної людини має свою особливу сутність і несе певну сприйняттеву силу. Яке б ім'я не було для людини-носія воно є особливим і майже магічним, адже розкриває суть темпераменту і пояснює поведінкові моделі, дає прогностичність на майбутнє.

В силу історичних змін міняється і суть формування імені і причини називання. Якщо говорити про язичницький період нашого життя, то побачимо, що імена тоді формувалися в силу релігійного сприйняття: віри у природні самонадумані божества і їхню непереможну могутність, для прикладу: *Нелійлиха, Зорислава, Бождар* та ін. З періоду заснування християнства на наших українських теренах маємо, в перші періоди переходу від язичництва до чистого християнства, мішані форми називання, ось для прикладу: *Берислава, Терпидоля, Цілеслав* та ін. Згодом на зміну язичницьким і мішано християнським називанням прийшли в українські найменування неологізми та запозичення з інших мов, а саме з грецької мови, латини, староеврейські імена-слова: *Володимир, Василій, Георгій, Ярослав, Святослав, Климент* та ін.

Практична сторона життя, щоденна форма звертання вимагала простоти і доступності, легкості, у вимовлянні власної назви, тому й відбувалися різного роду спрощення й усічення імен, спрощення до неможливо розкритого розуміння і сприйняття: Климент – Клим; Святослав – Свят, Светік, Світик; Георгій – Горгій, Горг; Юрій – Юр. Ще згодом такі скорочені форми імен почали зустрічатися і в письмових зазначеннях людей того періоду життя.

Дослідники даного питання стверджують одноголосно про те, що система називання або ж імен, як власних назв, яка на сьогоднішній день побутує в українського народу це неординарна система мішаних форм язичництва, раннього християнства, згодом майже чистого християнства (враховуючи

запозичення з мов інших християнських народів), а далі осучаснення і сьогодення є цілою варіативною системою формувань і переформувань й реформувань іменних називань, найменувань, яка варта ще більшого аналізу та вивчення науковцями різних рівнів, тому можна сміливо сказати, що дане питання є недостатньо вивчене і потребує чималих системно-аналітичних напрацювань.

Якщо на мить зазирнути в царину дохристиянських етимологій імен, то чудово згадуються для прикладу такі імена, як Ждан – довгоочікуваний; Неждан, Нежадан, Нечай – небажаний, неочікуваний, несподіваний; Одинець – один у сім'ї; Третяк – третя дитина; Буян – відображення поведінкової моделі; Лев, Сокіл – сила природи; Захорай, Нехорай – емоційного забарвлення імена, як обереги від дії сил зла і нечисті.

Канонізовані християнством і зазначені у богослужбних книга імена, а також імена святих: Володимир, Олена, Михайло, Григорій, Катерина (Катаріна, Катріна), Олександр (-а), Ольга та ін.

Сучасне сьогодення принесло ще більші варіативи називання створені під впливом часу, а саме: Октябрина, Слава, Воля, Даля (як доля), Власна (Власта), Лада, Лана (Світлана), Дана, Жадана та ряд інших імен які тісно переплелися з іменами християнськими, язичницькими проявами та самонадуманням людей, які давали своїм новонародженим дітям такі імена.

Ряд імен-неологізмів, які далекі від вірянського світосприйняття, а саме: Кендл (з англіканського протестантського походження «свічка»), Берн (з англіканського протестантського походження «горіння»), Лайта (Лайна) (з англіканського протестантського походження «світло, світла») та інші дивуючі пересічного українця імена.

Імена-новотвори, коли батьки називаючи своїх дітей формували з двох імен одне, ніби то закладаючи подвійну силу духу і силу волі дитині, як носієві такого імені, для прикладу:

Антоній + Анна = Антоніана,

Валентина + Жанна = Вальжанна,

Борис + Слава = Борислава,

Микола (Ніколай, Нікола) + Яна (Іоанна) = Ніколяна,

Федір + Оля = Федоля (інколи писали Феодора на прохристиянський манер).

Як бачимо досліджувати є що і міркувати над чим теж, адже сучасні батьки не жаліють фантазії для своїх дітей при офіційному реєстрі їхній персональний даних починаючи з власного імені.

Говорячи про нівеляційні особливості українських імен які формувалися крізь призму певних історичних подій та змін в поєднанні із традиційними називаннями зауважимо, що даний напрям вивчення не є лише цікавим і науково вартим уваги, але й вперто неординарним і потребує детального вивчення усіх усталених традиційностей та винятковостей щодо форм застосування і прояву.

Olena Naumova,

Doctor of Philosophy (Theory and History of Culture),
Associate Professor of the Department of World Music History
Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music

Ievgenii Gunko,

Master of Musical Arts, soloist of Divadlo F. X. Šaldy, Liberec, Czech Republic

GENRES OF SPIRITUAL MUSIC IN THE CZECH NATIONAL TRADITION: JAKUB JAN RYBA – ANTONIN DVOŘÁK

Due to the established tradition of researching the creative heritage of composers of the «first magnitude» only, many original opus of prominent representatives of various schools and directions remain outside the professional discourse. During the last century, the range of regional musical and cultural traditions has expanded incredibly. Nowadays, when the question of the future development of art in a modern multicultural society is decisive, the need for a panoramic highlighting of the trends in the development of world music of the XX century is more urgent than ever. Summarizing the results of the century, musicologists turn to the legacy of composers of the so-called «second echelon» more and more.

A prominent representative of a number of «newly discovered names» is the Czech composer, organist and teacher Jakub Jan Ryba (1765–1815). The musician lived a short and dramatic life. The composer died in poverty, but left behind a rich and diverse creative legacy. His artistic output includes numerous choral – spiritual and secular – opuses, compositions for solo instruments with orchestra, concerts, stage pastorals, chamber music, organ and piano compositions. In total, Jakub Ryba wrote about 1,300 compositions, but only a part of his legacy has survived. In domestic musicology, the work of the composer is practically not studied, and his music is accessible to a very narrow circle of connoisseurs.

Jakub Ryba was an educated and erudite musician who spoke five languages fluently – in addition to Czech and German, he read French, Italian, Latin and Greek. His most famous work – *Czech Christmas Mass* (1796) – the composer wrote in his native language, rightly believing that ordinary people should understand what they are singing about and what they are listening to. The composition is written in the traditions of the Latin Mass on a Christian theme – the birth of Christ and the arrival of the shepherds to the manger in Nazareth. Today, no Christmas in the country is complete without the performance of the *Ryba Mass*.

Jakub Jan Ryba was born on October 26, 1765 in the town of Přeštice. Already at the age of eight, he played the piano well and learned to play the violin and the organ. After finishing high school in Prague, the young man actively studied philosophy. According to his beliefs, Ryba was a supporter of the ideology of Stoicism.

In 1786, the young musician became a teacher's assistant in Mníšek, and on February 11, 1788, he was appointed a temporary teacher in Rožmitál. Unfortunately, crafts did not bring wealth and prosperity to the inhabitants of the village, most people lived in poverty. There reigned hopelessness, a fall in morale, ignorance and drunkenness. The children's school was also in a deplorable condition. Jakub Ryba wanted to change this state of affairs. The composer's reform efforts soon bore fruit, and the number of children at the school increased many times over a period of time.

In Rožmitál, the Czech composer also worked as a regent of the choir, and it was in the local Church of the Exaltation of the Holy Cross (*Kostel Povýšený svatého Kříža*) that his most famous work *Česká mše váčnick* was first performed. But life did not spoil the composer, in fact, the musician lived in poverty all his life, and as a village teacher he also did not have much authority. Ultimately, his problems led to suicide. The reason for this act of Ryba was long-term exhaustion, depression, the hopeless financial situation of a large family, incurable physical illness, conflictual relations between a non-conformist teacher and his superiors, as well as the influence of Stoic philosophy, which affirmed suicide as ethically desirable under certain circumstances.

The *Christmas Mass* created by J.J. Ryba in many ways determined the future prospects of the development of Czech national spiritual music. Composers of subsequent generations creatively accepted the achievements of their outstanding predecessor. The specific features of working with a spiritual text found their continuation in Antonín Dvořák's famous oratorio *Saint Ludmila* (*Svatá Ludmila*), which became the first example of this genre in the history of Czech music.

2021 marked the 180th anniversary of the birth of Antonín Dvořák and the 1,100th anniversary of the death of the patroness of the Czech Republic, Saint Ludmila (ca. 860–921). In autumn 1886, the public heard a piece created by the composer in honor of the first Slavic woman canonized as a saint for the first time. St. Ludmila is equally revered by representatives of both the Catholic and Orthodox churches.

Ludmila, according to Christian legend, is the daughter of the Sorbian prince Slavibor and the wife of Bořivoj I, the first Christian prince of the Czech Republic. Ludmila and Bořivoj were baptized around 871 by Bishop Methodius in Velegrad, at the court of the Great Moravian prince Svyatopolk (874–885). After their return, they ruled jointly for more than seven years. When Bořivoj died, a fratricidal war began between the heirs to the throne. The grandmother and teacher of Václav, who later became the Heavenly Patron of the Czech Republic (*Svatý Václav*), died on September 16, 1921 in Tetínské hradiště due to the insidious betrayal of his daughter-in-law Dragomíra. The princess was strangled with her own scarf. After her death, Ludmila was soon canonized, and she started being considered the patron saint of the Czech Republic. Her memory is commemorated on September 16.

The oratorio *Saint Ludmila* was created by Antonin Dvořák at the request of the English publisher Henry Lytton for performance at the festival in Leeds, England. The libretto for the three-part oratorio, which includes 45 musical numbers, was written by the Czech poet and writer Jaroslav Vrchlický. It depicts the world of Slavic paganism and Ludmila's conversion, her marriage to Prince Bořivoj and the sacrament of baptism, which the couple received from Bishop Methodius in Velegrad. Dvořák and Vrchlický also included in the composition the oldest known Czech spiritual chant, "Lord, have mercy on us," which concludes the piece. This is Dvořák's own melody for a spiritual text.

The field of sacred music has always been the field of attention of the composer. In the same year, *Stabat Mater* (1877), and later *Requiem* (1890), cantata *Te Deum* (1892), *Mass* in D major (1892) and other compositions were written.

The musical ideas embodied by A. Dvořák in his spiritual choirs found an original continuation in the works of composers of the XX century. Dramaturgical and stylistic innovations of a romanticist were fruitfully developed in the music of Leoš Janáček (cantata *Otče náš* for soloists, choir, organ, harp and brass (1896), cantata *Amarus* (1897), cantata *Zdravas Maria* (1904), legend *Eternal Gospel* for soloists, choir and orchestra (1914) and Bohuslav Martinů (*Czech rhapsody* for baritone, choir using the 23rd Psalm and St. Václav chorale (1918).

The spiritual tradition is no less actively developing in the work of modern composers – Jan Klusák (b. 1934; *Small early mass for children's choir and small orchestra*), Pavel Zemek (b. 1957; *Temple* solo for clarinet, *Seven last words of Jesus Christ on the Cross* for piano solo, *Symphony No. 6 Praise of the Creation* for choir and orchestra to the text by Francis of Assisi (2016), Richard Pachman (b. 1966; oratorio *Jan Hus* (2005), *Passion* (Pašije/The Passion-Live-Remastered (2021) and others.

References

1. Dědečková, V. Jakub Jan Ryba a jeho skladby na české texty. Univerzita Karlova v Praze, 2009. 84 s.
2. Helfert, V. O české hudbě. Praha, 1957. 203 s.
3. Poledňák, I. Vášeň rozumu, skladatel Jan Klusák – člověk, osobnost, tvůrce, Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc, 2004. 414 s.

Розділ 3

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ HUMANITIES STUDIES RELIGION AND THEOLOGY. HISTORY AND ARCHAEOLOGY. PHILOSOPHY AND ETHICS. SOCIOLOGY AND CULTURAL STUDIES. LANGUAGE ACQUISITION. LITERATURE AND LINGUISTICS

Поліщук А.А.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

науковий керівник: *Забужанська І.Д.,*

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології

Вінницького державного університету імені Михайла Коцюбинського

ПОХОДЖЕННЯ ІДИОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Всім мовам світу притаманні сталі фрази та речення, які не можна зрозуміти дослівно. Навіть якщо нам відоме кожне слово, значення цілої фрази може надалі залишатися незрозумілим. Такі незмінні словосполучення називаються фразеологізмами [1, с. 165]. Вони несуть в собі народну мудрість, культуру, звичаї, історію тощо. Це означає, що протягом всього історичного розвитку мови фразеологізми накопичуються та збагачують фольклор. Фразеологізми – це надбання для свого народу.

Якщо говорити про фразеологічні одиниці в контексті англійської мови, зазначимо, що вони є її невід'ємною частиною. Більш того, в англійській мові фразеологізми називаються ідіомами. Звісно, багато науковців відрізняють фразеологізм та ідіому як окремі поняття, але загалом – це одне і те ж саме.

Мовознавці виділяють такі періоди в історії англійської мови: «Old English», «Middle English» та «Modern English». Вони вважають, що історія англійської мови починається з 449–450 року н.е., коли перші германські племена з'явилися на британських островах [2]. З того часу пройшло більш ніж півтора тисячоліття і в англійській мові накопичилось чимало

фразеологізмів. За даними лінгвістів, в англійській мові близько 25 тисяч ідіом [3]. Постає питання: Яке походження фразеологізмів?

Зазначимо, що фразеологізми в англійській мові поділяють на рідні та похідні.

Серед рідних ідіом виділяють:

а) технологічна та професійна лексика; б) британська література; в) британські звичаї та традиції; г) легенди та упередження; д) історичні факти та події, особистості; е) явища та факти щоденного життя.

Водночас серед запозичених є такі:

а) Святе Письмо; б) стародавні легенди та міфи, які належать різним релігійним або культурним традиціям; в) факти та події в історії світу; г) варіанти англійської мови; д) інші мови (класичні та сучасні) [4, с. 76–78].

Британська література є одним із найвагоміших джерел фразеологізмів для англійської мови. Серед багатьох письменників та поетів зауважимо внесок Вільяма Шекспіра. Як зазначають Чаюк Т. та Борисович О., роль В. Шекспіра в розвитку англійської мови не можна недооцінювати, оскільки вона виявляється не тільки в збагаченні та оновленні її словникового складу, а й у створенні шекспіризмів – крилатих фраз, виразів, прислів'їв і приказок, що відбивають особливості світобачення та світосприйняття великого англійського драматурга, дають змогу зрозуміти особливості культури, побуту та епохи часів його життя та творчої діяльності. [5, с. 159]. Зокрема, відома фраза «бути, чи не бути – ось в чому питання» також є фразеологізмом.

Серед джерел запозичених фразеологізмів велику роль відіграє Святе Письмо – Біблія. Біблеїзм — ширше поняття, яке, окрім фразеологізмів, охоплює крилаті слова, вислови, джерелом яких є Біблія. БФО — прямо або опосередковано запозичені з Біблії, повністю асимільовані сталі словесні комплекси зі структурою словосполучення або речення. Вони наділені ознаками образів, а також характеризуються відносною семантичною сталістю, здатністю до повного або часткового переосмислення [6, с. 130].

Отже, фразеологізм – це стійке сполучення слів, яке наділене власним лексичним значенням. Такі вирази збагачують мову та дозволяють відображати надбання того чи іншого народу. Фразеологічні одиниці з'явилися давно, тому їх багато накопичилось. Зокрема, в англійській мові їх близько 25 тисяч. Їх можна розділити на 2 великі групи: рідні та запозичені. До рідних фразеологізмів відносять ті, які з'явилися завдяки британській літературі, історичним подіям, звичаям та традиціям. Щодо запозичених, то тут можна виокремити такі джерела як Біблія, події із всесвітньої історії, стародавні міфи і легенди тощо. Особливо великий вклад внесли Святе Письмо та творчість Вільяма Шекспіра.

Список використаних джерел

1. Дячек Р.А. Структурна класифікація фразеологізмів серіалу «Friends». *Науковий журнал «ЛОГОΣ. Мистецтво наукової думки» № 4*. Червень, 2019. С. 165–167.
2. History of the English Language: A Course Guide : Course Guide. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/60892ea7-e449-4db3-b8f8-86d58a4a2da2/content> (дата звернення: 01.10.2023).
3. Методичний посібник «Її Величність Ідіома». URL: <https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-velichnist-idioma-292703.html> (дата звернення: 02.10.2023).
4. О. Л. Ilienکو, I. A. Kamienieva, Ye. S. Moshtagh English Lexicology : tutorial. О. М. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv. Kharkiv : Publishing House I. Ivanchenka, 2020. 218 p.
5. Чаюк Т., Борисович О. Загальна характеристика та класифікації шекспіризмів. *Актуальні питання гуманітарних наук. № 30, том 3*. Київ, 2020. С. 157–162.
6. Вергалюк М.М. Біблійні фраземи в сучасному тексті та спеціалізованих словниках. *Українська мова*. 2020. № 1 (73). С. 129–140.

Савельєв В.С.,

аспірант Інституту Всесвітньої історії НАН України, м. Київ, Україна
vlad.sav.11177@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6623-0808

ЗАСТОСУВАННЯ КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНДІЇ

Технологія є соціокультурним явищем, функціонування якого має багатшарову структуру, адже її розвиток, видозміна, трансформація тощо багато в чому ґрунтується на соціальному замовленні. Космос є територією незвіданого, тією неподоланою межею, освоєння якої хвилює, потребує значних зусиль, ресурсів тощо [6]. Своєю чергою, його вивчення продукує появу низки нових технологій, які стають незамінними інструментами дослідження, часто інтегруючись у побутове життя (пеноматеріал з пам'яттю форми, бездротові електроінструменти, спортивні устілки, тефлон, цифрові датчики зображень тощо).

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що космічні технології стали частиною сучасного суспільства (зокрема, індійського): так, Індія відома своєю космічною програмою. Остання, закономірно, стала імпульсом для еволюції сучасних технологій, продукуючи вагомий внесок у життя суспільства [2]. Показово, що розвиток індійської космонавтики має давнє коріння, яке налічує понад півстоліття: так, перші дослідження космосу в цій державі розпочалися вже після здобуття нею незалежності. Знакова подія – визнання Індії космічною державою відбулася після запуску дослідницької ракети для зондування планети (1963 р.).

Прикметно, що координація космічних досліджень у країні здійснювалася державним Департаментом космічних досліджень (Department of Space), натомість централізацію й синхронізацію всіх робіт у

межах національної космічної програми (зокрема, щодо створення ракетно-космічної техніки покладено на Indian Space Research Organization (далі – ISRO), сформовану у 1972 р. Зазначимо, що космічна програма Індії є однією з найрозвинутіших в Південній та Південно-Східній Азії, у неї входять: спільні з Європою, Японією проекти супутникового екологічного моніторингу; запуск місячного зонда (2008 р.); комерційні запуски невеликих супутників; розробка нових ракетноносіїв з більшою вантажопід'ємністю тощо.

Престижність та популярність наукової діяльності у Індії засвідчує призначення на посаду одинадцятого Президента (2002–2007 рр.) впливового індійського вченого – Абдули Калами. Останній був очільником проекту зі створення першого індійського ракетноносія SLV-3, за допомогою якого країна у 1980 р. здійснила самостійний пуск свого супутника [5]. Показово, що на відміну від Китаю, СРСР та США, освоєння космосу Індія розпочала ще до реалізації вищезазначеної ракетної програми. Так, за п'ять років до пуску першого національного ракетноносія з супутником на борту було виведено на навколосеземну орбіту спочатку радянські, а згодом – французькі та американські ракетноносії.

Прикметно, що серед перших побудованих Індією експериментальних супутників були зондувальні, супутники зв'язку, наукові (дослідження атмосфери) тощо. За словами засновника індійської ракетно-космічної програми В. Сарахаї [7], Індія має бути першою у застосуванні передових технологій до реальних проблем людини і суспільства. Незмінність вектора розвитку космічних технологій у державі засвідчена функціонуванням у навколосеземному просторі близько двадцяти восьми супутників. Саме тому, на відміну від Китаю, Індія не планує розгортання глобальної системи навігації, проте працює над створенням регіональної системи з семи супутників (IRNSS), яка, подібно до китайської системи «Бейдоу», повинна мати подвійне призначення.

Експлуатаційної фази індійська ракетно-космічна промисловість досягла на початку 1990-х рр. з самостійно спроектованою супутниковою системою в галузі телекомунікацій, телерадіомовлення і метеорології (INSAT), системою дистанційного зондування Землі (IRS), а також власними засобами виведення супутників з масою до 1 т на низьку навколосеземну орбіту. Проте Індія зберігає залежність від європейських ракет важкого класу для доставлення на геостаціонарну орбіту габаритніших супутників зв'язку, оскільки індійський ракетноносій PSLV здатний доставляти на геостаціонарну орбіту лише невеликі супутники (до прикладу, науково-експериментальні, масою до 1060–1200 кг) [1].

Єдиний геостаціонарний носій Індії, ракета GSLV, незважаючи на офіційно оголошену в 2001 р. оперативну готовність, здійснив лише дві повністю вдалі місії з семи. З цієї причини Індія поки що не використовує сферу пускових послуг для формування зв'язків з країнами, що розвиваються,

в тому масштабі, як це робить Китай. Однак країна успішно здійснила запуски малогабаритних експериментальних супутників, зокрема – для дослідницьких європейських проєктів.

У 2008 р. Індія встановила світовий рекорд і продемонструвала можливість свого ракетносія PSLV одним запуском виводити на навколоземні орбіти одразу десять супутників (серед них були вісім експериментальних малих супутників Німеччини, Голландії, Данії, Канади, Японії). Окрім того, країна має намір удосконалити техніко-економічні характеристики вже використовуваних ракетносіїв, а також створити нові модульні ракетносії для розміщення на них до 4 т корисного навантаження.

Індія, подібно до Китаю, має амбітні плани у царині космічної науки і планетарних досліджень. Незважаючи на те, що робота першого національного місячного зонда «Чандраян-1» закінчилася передчасно через втрату зв'язку з апаратом ISRO розглядає цю місію як велике досягнення (були знайдені нові підтвердження наявності молекул води у ґрунті). Так, у 2013 р. був запущений зонд «Мангальян» на орбіту Марса, що стало одним з найважливіших досягнень індійської космічної програми. Це була велика перемога для Індії, оскільки вона стала третьою державою (після США та СРСР), яка самостійно розробила та запустила дослідницький апарат до червоної планети [4].

Окрім того, у цьому році Індією було розпочато першу космічну місію для дослідження Сонця (після висадки свого апарату біля південного полюса Місяця). Так, за повідомленням ISRO, запуск космічної ракети відбувся 02.09.23 о 9:20 (за київським часом) з острова Шрихарикота, а виведення на орбіту здійснилося за допомогою ракетносія PSLV. За планами, Aditya-L1 за сто двадцять сім днів досягне точки Лагранжа 1, що знаходиться на приблизно 1,5 млн кілометрів від нашої планети. Aditya-L1 містить інструментарій для дослідження фотосфери, хромосфери та корони Сонця: зокрема, детектори електромагнітного випромінювання, частинок і магнітного поля. Вищезазначені дослідження нададуть дані щодо проблеми нагріву найвіддаленіших шарів Сонця, викиду корональної маси та низки інших специфікацій [3].

Прикметно, що актуалізація космічних технологій в Індії є самобутньою: так, телекомунікація та зв'язок є її важливими віхами (зокрема, ISRO було створено цілу низку супутників для забезпечення швидкого та надійного інтернет-зв'язку в регіональних та віддалених областях країни). Своєю чергою, це суттєво збільшило рівень доступу до інтернету та телекомунікаційних систем для мільйонів громадян країни. Також важливим напрямом актуалізації космічних технологій у Індії є дослідження природних ресурсів (зокрема, сільського господарства). Так, за допомогою супутників проводять моніторинг ґрунту, врожаїв, водних ресурсів та лісів, що продукує

вдосконалення систем управління сільськогосподарським сектором, наслідком чого стає підвищення врожайності.

Вагомою є роль космічних технологій у царині навколишнього середовища: аналіз рівня забрудненості повітря й води, дослідження кліматичних змін й скрипти реагування на природні катастрофи тощо реалізовано на базі супутникових технологій. Таким чином, незважаючи на певне невдоволення й критику усередині країни, застосування космічних технологій у Індії продовжує набирати обертів. Так, у планах уряду нові місії на Місяць, удосконалення супутникових технологій задля покращення сільського господарства, навколишнього середовища загалом та комунікацій. Отже, на прикладі Індії ми бачимо, що космічні технології можуть бути потужним інструментом для розвитку та покращення якості життя мільйонів громадян.

Список використаних джерел

1. A Comparative Study of India Versus USA Aerospace Industry / T. Rajkonwar et al. *IJISRT (International Journal of Innovative Science and Research Technology)* : web site. URL: <https://goo.su/WSof> (date of application: 05.10.23).
2. Ahmed R. Q., Shoaib M., Ashraf R. India's Space Pursuit and the Changing Matrix of South Asian Security. *Space Policy*. 2023. Vol. 65. <https://doi.org/10.1016/j.spacepol.2023.101564> *ScienceDirect* : web site. URL: <https://goo.su/1kZNCkC> (date of application: 05.10.23).
3. Asokan T., Kasinathan O. The Nehru Era And Its Impact On Indian Space Research And Education. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2021. Vol. 16, Issue 3. *Journal of Language and Linguistic Studies* : web site. URL: <https://goo.su/1Z4W6QO> (date of application: 05.10.23).
4. Bhunia, G. S. Horticulture development in India : Issues and Scenario of space technology. *World Journal of Agriculture and Soil Science*. 2019. Vol. 3, Issue 1. <http://dx.doi.org/10.33552/WJASS.2019.03.000555> *ResearchGate* : web site. URL: <https://goo.su/93hh4> (date of application: 05.10.23).
5. Hussain S., Shahzad K. India's quest for 'global space and influence' through the 'outer space' domain. *Journal of Space Safety Engineering*. 2023. Vol. 10, Issue 3. <https://doi.org/10.1016/j.jsse.2023.05.004> *ScienceDirect* : web site. URL: <https://goo.su/xoCrH> (date of application: 05.10.23).
6. Ummer R., Rajgoli I. U. A bibliometric study of research output of ISRO's Space Science and Exploration missions. *Advances in Space Research*. 2023. <https://doi.org/10.1016/j.asr.2023.09.050> *ScienceDirect* : web site. URL: <https://goo.su/ZUhel> (date of application: 05.10.23).
7. Vajiram J., Maurya U., Senthil N. India's Progress in Space Exploration and International Legal Challenges in Meeting Goals within International Space Boundaries: A Review. *arXiv* : web site. 2023. URL: <https://goo.su/oetXXC> (date of application: 05.10.23).

Розділ 4

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ SOCIAL AND BEHAVIORAL STUDIES ECONOMICS. POLITICAL SCIENCE. PSYCHOLOGY. SOCIOLOGY

Булах О.В.,

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна,
bulah1424@gmail.com, ORCID ID: 0009-0009-1610-0384

Румянцев А.П.,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна,
rum7241@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7531-654X

СТРАТЕГІЇ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ КРОСС-БОРДЕР ТОРГІВЛІ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ СВІТОВИМИ ІНФОРМАЦІЙНО- ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИМИ ПОСЛУГАМИ

Актуальність. Зростаюча роль електронної комерції в сучасному світі обумовлює необхідність розгляду проблем, пов'язаних з крос-бордер торгівлею, в контексті світових інформаційно-телекомунікаційних послуг. Глобалізація та швидкі технологічні зміни створюють нові можливості для підприємств, однак водночас породжують складність у регулюванні та вирішенні спорів у міжнародній електронній комерції. Дана стаття спрямована на визначення стратегій вирішення цих проблем та підвищення ефективності крос-бордер торгівлі.

Вступ. Електронна комерція (е-комерція) стала ключовим елементом сучасної економіки, дозволяючи підприємствам розширити свої ринки та залучити клієнтів з усього світу. Відповідно, електронна торгівля є неодмінною складовою економічного життя кожної країни, оскільки вона сприяє стимулюванню підприємницької активності та забезпечує доступність товарів та послуг для широкого загалу. Додатковою перевагою електронної торгівлі є її здатність зменшувати витрати на зберігання та

транспортування товарів, що призводить до зниження вартості продукції та покращує якість наданого обслуговування. Однак умови крос-бордер торгівлі, які включають різні правові, фінансові та культурні аспекти, створюють виклики для бізнесу та правового середовища.

Основна частина. Крос-бордер торгівля (також відома як міжнародна торгівля) – це обмін товарами та послугами між різними країнами або територіями. Це означає, що товари або послуги перетинають межі національних кордонів з метою продажу або обміну. Крос-бордер торгівля є ключовим складником глобальної економіки і є основним чинником розвитку та процвітання багатьох країн. Така торгівля може включати в себе обмін різними видами товарів, які можуть бути як матеріальними (наприклад, товари широкого споживання, сировина, обладнання) так і нематеріальними (послуги, інтелектуальна власність, програмне забезпечення тощо) [4, с. 281–292]. Крос-бордер торгівля сприяє зростанню економічних можливостей, впливає на розвиток інновацій, сприяє залученню іноземних інвестицій, розширює асортимент товарів та послуг на ринку, а також забезпечує конкуренцію, що сприяє підвищенню якості та зниженню вартості товарів. Однак крос-бордер торгівля також може стикатися з різними труднощами та викликами, такими як тарифи та торгові бар'єри, різниця в нормативних стандартах, податкова політика, транспортні та логістичні виклики, а також небезпека контрафактних товарів та порушення прав інтелектуальної власності. Однією з ключових стратегій вирішення проблем крос-бордер торгівлі є розробка міжнародних договорів та угод, які встановлюють стандарти та норми для електронної комерції. Такі угоди регулюють питання даних, захисту споживачів, оподаткування та інші важливі аспекти [2]. Прикладами можуть бути Всесвітня торговельна організація (ВТО) та угода про електронну комерцію Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) [1].

Впровадження новітніх технологій, таких як блокчейн та штучний інтелект, може сприяти вирішенню проблем крос-бордер торгівлі. Блокчейн може забезпечити безпеку та надійність угод, зменшити ризики шахрайства та спорів. Штучний інтелект може допомогти аналізувати великі обсяги даних для прогнозування попиту та адаптації до ринкових змін [3, с. 31–42; 5].

Для ефективного вирішення проблем крос-бордер торгівлі важливо встановлення співпраці між державами. Обмін досвідом та найкращими практиками може допомогти у створенні спільних регуляторних стандартів та політик. Також важливо забезпечити відкритий діалог між урядами, бізнесом та громадськістю.

Висновки. Таким чином, крос-бордер торгівля в електронній комерції вимагає вирішення різноманітних проблем, пов'язаних з правовим регулюванням, технологічними аспектами та співпрацею між державами.

Стратегії, такі як розробка міжнародних договорів, впровадження технологічних інновацій та співпраця на міжнародному рівні, можуть сприяти покращенню ситуації в даній галузі.

Список використаних джерел

1. World Trade Organization. URL: <https://www.wto.org/>.
2. Зосімов В., Берко О. Проблеми та перспективи розвитку електронної торгівлі в Україні. *Геометричне моделювання та інформаційні технології*. 2018. №1(5). URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/gmit5-51.pdf>
3. Камишанський В.І. Правові аспекти цифровізації міжнародної торгівлі шляхом упровадження технології блокчейн (досвід для України). *Economics and Law*. 2022. Vol. 4 (67). P. 31–42.
4. Карнаушенко А.С.; Пантелеймоненко, А.О. Електронна торгівля та її значення в розвитку глобальної економіки. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. Vol. 16. P. 281–292.
5. Яценко О.М. «Розумні» технології як чинник інтелектуалізації міжнародної торгівлі. *Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки*. 2018, С. 342.

Бутко Б.О.,

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки
Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна

МЕТОДОЛОГІЯ НВІС-КОНВЕРГЕНЦІЇ ЯК ОСНОВА ГАЛУЗЕВОГО АНАЛІЗУ РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ ШОСТОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ

Завдяки притаманній інноваціям властивості самоорганізації вони концентруються і групуються у момент досягнення «критичної маси» взаємодії всередині кластера технологій, що спричиняє потужне кумулятивне зростання економіки. Поява кластера базових технологій призводить до виникнення нових галузей та запуску тривалих економічних циклів. Сукупність кластерів базових інновацій утворює технологічний уклад [1].

Теорією технологічних укладів, тобто формування набору технологій, які відповідають конкретно-історичному етапу розвитку економічної системи, з подальшою заміною наступним, більш прогресивним укладом є розвиток ідей М. Кондратьєва [2]. Контури шостого укладу активно формуються головним чином у розвинутих країнах, насамперед у США, Японії, Європейському Союзі та Китаї, та характеризуються переважно націленістю на розвиток і застосування наукомістких високих технологій.

Галузевий аспект розвитку ринку високотехнологічної продукції характеризується технологіями «ядра» шостого технологічного укладу (рис. 1):

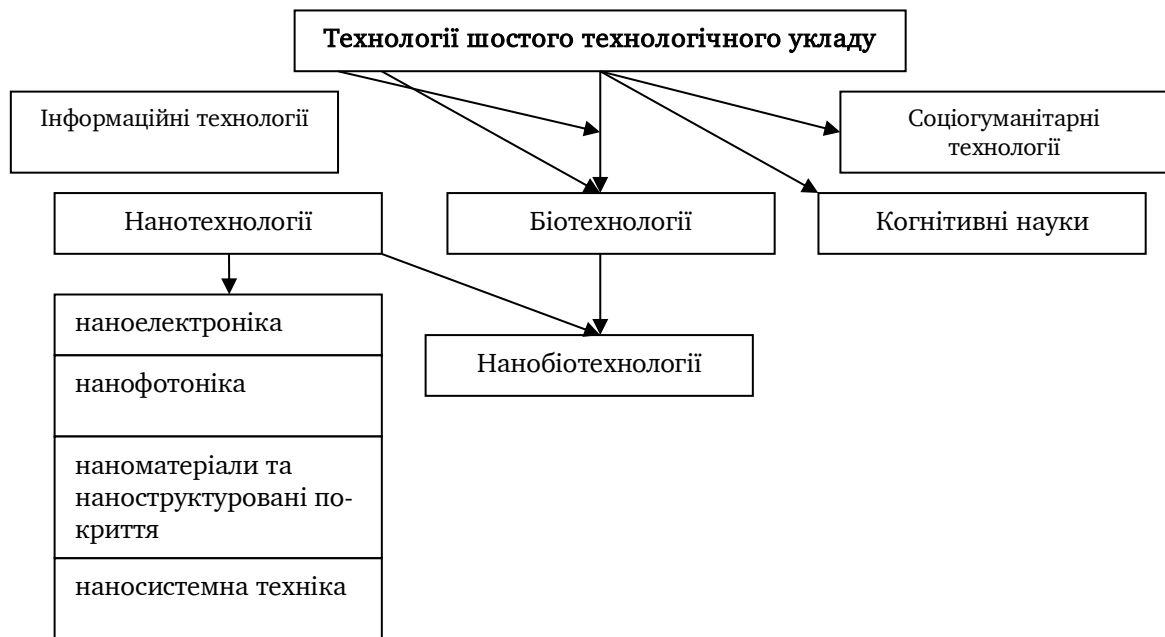

Рис. 1. Базові технології шостого технологічного укладу

(сформовано автором за [3; 4])

На відміну від системоутворюючих галузей попередніх технологічних укладів, окреслені галузі не існують відособлено. Напрямки НДДКР у цих галузях тісно пов'язані та інколи виступають єдиним цілим. Класифікація галузей 6-ого укладу отримала назву NBIC-конвергенції (аббревіатура за першими буквами високотехнологічних напрямів: N – нано; B – біо; I – інфо; C – когно). Термін введений у 2002 році М. Роко та В. Бейнбриджем [4].

Кластер NBIC-технологій формує шостий технологічний уклад та структуру світової економіки. Відмінними рисами NBIC-конвергенції є:

- 1) інтенсивна взаємодія між вказаними науковими і технологічними галузями;
- 2) значний синергетичний ефект взаємодії;
- 3) широта охоплення та впливу – від атомарного рівня матерії до розумних систем;
- 4) якісне зростання технологічних можливостей індивідуального та суспільного розвитку людини.

Європейський Союз визнав важливість міжнародної класифікації NBIC-технологій та необхідність виділення суттєвих ресурсів для науково-дослідних ініціатив за цими напрямами. 2004 року в дослідженні «Конвергуючі технології – формування майбутнього європейського суспільства» було визнано, що підхід до конвергуючих технологій повинен виходити з усвідомлення їх можливостей та обмежень, які передбачають:

- включення соціальних і гуманітарних наук та інших технологій і систем знань;
- повну обізнаність та вивчення обмежень;
- орієнтацію на досягнення загальних цілей європейської політики, що

сформульовані у межах Європейської політики щодо суспільного процесу і загальних цінностей [3].

М. Роко продовжив розвиток концепції, трансформуючи концепцію NBIC-конвергенції в більш глобальну «Конвергенцію знань та технологій в інтересах суспільства» (СКТС). СКТС визначається як ескалація і взаємодія між технологіями, спільнотами та сферами людської діяльності для досягнення взаємної сумісності, синергізму та інтеграції.

Конвергенція здійснюється покроково протягом останніх кількох десятиліть, починаючи з нанотехнологій і подальшої конвергенції біотехнологій, інформаційних і когнітивних наук для утворення нових технологій. СКТС – це третій рівень конвергенції. Він передбачає загальний процес підтримки творчості, інновацій та соціального прогресу [5].

Конвергенція є процесом величезного масштабу різних вимірів і часових термінів й, досягнувши мети, продовжить подальший розвиток. У таблиці відображено три послідовні фази конвергенції науки, технології та суспільства (табл. 1).

Таблиця 1

Три фази СКТС-конвергенції

Термін	Фаза	Характеристики
2001-2010	Реактивної конвергенції	Випадкова, на основі тимчасової діяльності спеціальних місій, організацій, робочих груп, створених для виконання даного, конкретного завдання
2011-2020	Проактивної конвергенції	Принципова, всебічна і всеохоплююча. Здійснення конвергенції на основі принципових, продуманих рішень
Після 2020	Цілісної конвергенції	Поглиблена, багатоцільова, широкомасштабна

Сформовано автором за [4; 5]

Список використаних джерел

1. Kondratieff N., Stolper W. The Long Waves in Economic Life. The Review of Economics and Statistics. 1935. No. 6. P. 105–115.
2. Kuznets S. Secular Movements in Production and Prices: Their Nature and Their Bearing upon Cyclical Fluctuations. Boston : Houghton Mifflin Company, 1930. 536 p.
3. European Commission High Level Expert Group “Foresighting the New Technology Wave”. Converging Technologies Shaping the Future of European Societies: report. edited by Nordmann A. 2004. 64 p. URL: http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/ntw-report-alfrednordmann_en.pdf.
4. National Science Foundation USA. Converging Technologies for Improving Human Performance: nanotechnology, biotechnology, information technology and cognitive science / Edited by Roco M., Bainbridge W. 2002. URL: [http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ostp/bioecon \(%23%20023SUPP\)%20NSF-NBIC.pdf](http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/microsites/ostp/bioecon (%23%20023SUPP)%20NSF-NBIC.pdf).

5. Roco M., Bainbridge W. The new world of discovery, invention, and innovation: convergence of knowledge, technology, and society. Springer Science. 2013. 17 p. URL: https://www.nsf.gov/crssprgm/nano/reports/MCR_130831_ConvergenceKTS_Roco+Bainbridge_17p.pdf.

Паньків В.І.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра,
факультет фізики, математики та інноваційних технологій,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
vrankiv06@gmail.com

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

До початку повоєнного відновлення плачевна ситуація на ринку праці зберігатиметься, – прогнозують експерти. В Україні через війну залишилися без роботи до 40% людей. Нині продовжують працювати і отримувати зарплатню в повному обсязі менше 23% жителів країни. За даними кадрових агентств, ситуація поступово поліпшується, кількість вакансій усе ще далека від довоєнного рівня, а розміри пропонуваного заробітку, за невеликими винятками, – набагато нижчі. Зате, як і зазвичай, зберігаються перекося в кількості вільних робочих місць. У Києві та інших великих містах при бажанні роботу можна знайти, нехай і з нижчими заробітками. А ось районних населених пунктах, особливо в районах, наближених до лінії фронту, пропозиції роботодавців мінімальні й за кількістю, і «за якістю». Через брак коштів держава планує наступного року на понад 11 млрд грн зменшити фінансування чиновницького апарату, у тому числі, й за рахунок скорочень, що призведе до вивільнення працівників і збільшення кількості безробітних.

За даними дослідження grc.ua [3], лише кожен п'ятий українець (22,7%) працює й отримує звичну зарплату. Така ж кількість (22,5%) людей продовжує працювати, отримуючи зменшену зарплатню. Причому, поміж тих, хто працює, половина (52%) активно шукають нову роботу – через незадоволення розміром зарплати, стабільністю компанії чи умовами праці.

У щоквартальному інфляційному звіті НБУ [4] йдеться, що станом на липень безробіття в Україні зросло до 35%. Це майже вчетверо вищий показник, ніж у мирному 2021 році (9,8%). Тобто, навіть за приблизними підрахунками, джерело заробітку втратили ще принаймні 5-6 мільйонів людей. І навіть з урахуванням того, що частина цих українців пішла на фронт, частина – виїхала за межі держави, ситуація більш ніж тривожна. За прогнозами регулятора, навряд чи вона суттєво поліпшиться і наступного року. В НБУ вважають, що у 2023-ому показник безробіття скоротиться до

27% і лише у 2024 році – до 18%. Хоча в експертному середовищі й є дещо оптимістичніші прогнози: через потреби стрімкої повоєнної відбудови країни число вакансій різко зростає. Проте знайти себе у цьому процесі зможуть далеко не всі, оскільки перелік затребуваних професій обмежений.

За загальними оцінками експертів бізнес і громадяни поволі пристосовуються до життя в умовах війни. З квітня 2022 р. кількість резюме на сайтах працевлаштування стрімко зростає. Збільшується й число вакансій, хоча значно повільніше. Як наслідок, за прогнозами НБУ, до кінця року рівень безробіття знижуватиметься повільно, а реальні зарплати скоротяться [5]. Однак з поліпшенням безпекової ситуації ринок праці знов функціонуватиме.

Ситуацію ускладнює те, що багато виробництв або розташовані на тимчасово окупованих територіях, або в непридатному стані, або змушені переїхати чи не можуть працювати на повну силу, бо існують ринкові та логістичні обмеження: зросли ціни, обсяги продажів зменшилися. Через це безробіття найближчим часом подолати буде вкрай складно. Зараз, скажімо, незважаючи на те, що кількість шукачів роботи майже та ж сама, що й до війни, число вакансій у 2,5–3 рази менша.

У розрізі вакансій ситуація, за оцінками експертів, майже не змінилася порівняно з довоєнною. Як раніше на першому місці були фахівці з продажів, так і зараз. Роботодавцям потрібні люди, які просуватимуть ту чи іншу продукцію. Те ж стосується й айтівців. Роботи для них трохи поменшало, але працедавці активно полюють на фахівців, намагаючись перекупити хороших програмістів, тестувальників, дизайнерів, архітекторів. Багато виробництв поновили роботу хоча б з обмеженнями, пів тисячі підприємств релоковані. І там теж потрібні працівники. Звідси, певна диспропорція – у західних регіонах країни кількість вакансій сягає 75% від довоєнного рівня, у східних областях ці показники в рази менші. Приміром, за даними агентств з працевлаштування, у Харкові зараз лише 700 актуальних вакансій, а у Львові – ледь не 3000. І особливої конкуренції за місця з боку шукачів роботи на заході України немає. Поміж тих, хто найбільше постраждав від викликаних війною катаклізмів на ринку праці – офісні працівники. На відміну від тих, хто має робітничі професії, знайти нову роботу їм дуже складно. Хоча в Державному центрі зайнятості і звітують, що середній термін пошуку роботи за останній час скоротився із понад 120 до приблизно 90 днів [6].

На думку експертки Т. Пашкіної [7] на ринку праці «залишилися компанії, які платять доволі високу зарплатню. Приміром, аграрії, які мають можливість заробити на експорті. Те ж стосується й ІТ-сфери, де рівень заробітків фактично не змінився». Поряд з тим все більше роботодавців переходять від виплати гарантованої зарплати на відрядну оплату, відсоток від виробітку. По-перше, це – менші суми, з огляду на нижчий попит та

кількість клієнтів. Також це ризик втрати будь-яких заробітків у період, коли працівник перебуває у відпустці або на лікарняному.

Багато офісних працівників отримують нижчу зарплату через меншу навантаженість. До прикладу, якщо раніше рекрутер мав щомісяця залучити до роботи 15 людей, тепер його норма – лише троє. Відповідно, заробітна платня фахівця набагато менша. У багатьох сферах дедалі більше працюють неповний робочий день (неповна зайнятість). З іншого боку, деякі зарплати виплачуються «у конвертах», адже не всі роботодавці можуть сплачувати 40% податків. Відповідно, насправді може виявитися, що зниження доходів (принаймні, номінальних) найманих працівників в умовах війни не таке суттєве, як демонструють опитування.

Війна значно обмежила трудовий ресурс для української економіки. Йдеться і про непоправні втрати, загибель та інвалідизацію тисяч наших співвітчизників, і про тимчасову втрату мільйонів робочих рук, бо люди вимушені утікати від рашистської чуми.

За даними ООН [8], з початку війни нашу країну залишили майже 7 мільйонів людей, близько 4 мільйонів українців зареєструвались для тимчасового проживання в країнах ЄС. І хоча відтоді частина громадян повернулися додому, експерти однак оцінюють ці тимчасові втрати трудового ресурсу щонайменше у 5 мільйонів людей.

Країна має бути готовою до того, що частина із цих 5 мільйонів, на жаль, не повернуться. Пропорція громадян, котрі повернуться в Україну і які захочуть залишитися за кордоном, залежатиме від того, як наш Уряд скористається міжнародною технічною допомогою, грошовою підтримкою від партнерів і створить правильну систему нових робочих місць та модель правильної реінтеграційної політики. Також це залежатиме від діалогу з самими країнами Євросоюзу. Передовсім, це стосується родин з тимчасово окупованих та зі зруйнованих прифронтових територій, які втратили майно і роботу. Люди почали вивчати мови країн перебування, їхні діти пішли там у школи. У підсумку може виявитися так, що сотні тисяч українців по війні так і залишаться за кордоном. І тоді, якщо не одразу, то вже за кілька років, Україна може стикнутися вже не з проблемою безробіття, а з протилежним явищем – нестачею робочої сили. Через складну демографічну ситуацію, зростаючу трудову міграцію за кордон, ще у 2021 р. у результаті пандемії, рано чи пізно за певного розвитку національної економіки вона почне потерпати від нестачі робочих рук (в деяких сферах було помітно навіть перед пандемією). А це, своєю чергою, вестиме до гальмування економічних процесів та невідворотного краху системи соціального захисту, оскільки державні дотації на підтримку Пенсійного фонду що року непомірно зростають.

Отже, за висновками аналітиків, влада вже зараз має думати над стратегією повоєнного повернення українців на Батьківщину, а також про залучення у майбутньому іноземного трудового ресурсу. Без припливу робочої сили, навіть некваліфікованої, країна втрачає свій потенціал економічного зростання. На зменшення загального рівня безробіття в Україні з початком відновлювальних робіт після перемоги розраховують і аналітики Національного банку. Щоправда, це буде стимулом лише для окремих частин вітчизняного ринку і рятівною паличкою для людей обмеженого переліку професій. А також все залежатиме від обсягів реальних інвестицій у проекти з українського відновлення. Бо в цьому питанні усе ще багато невідомих: чи вдасться швидко залучити для відповідних потреб ресурс, конфіскований у держави-агресора, чи виконають іноземні партнери свої фінансові обіцянки, чи повірять у проєкт приватні інвестор і так далі.

Проведений аналіз функціонування національного ринку праці за останні роки дає підстави стверджувати про його неефективність, а саме: зменшення рівня економічної активності та рівня зайнятості населення, збільшення рівня безробіття, наявність диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією, зменшення навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце, що пояснюється високими темпами трудової міграції, зниження реальної заробітної плати. Через складну ситуацію, що склалась у сфері зайнятості України, та значний вплив працездатного населення з ринку праці, зокрема до лав Збройних сил України, сил територіальної оборони, волонтерських організацій, зростає потреба в максимально раціональному використанні робочої сили та забезпеченні сприятливого рівня адаптивності працездатного населення до змін на ринку праці, а це потребує виважених державних рішень. Перш ніж удосконалювати існуючі інститути потрібно відновити зруйнований інститут праці, адже право на працю – це первинна потреба.

Саме окреслені проблеми вимагають сформулювати пріоритетні напрямки удосконалення ринку праці в Україні в умовах воєнного стану. До них ми можемо віднести:

– вдосконалення системи оплати праці з метою відродження основних функцій заробітної плати. З метою вирішення проблеми неконкурентного рівня оплати праці в окремих сферах бюджетного сектору, що призводить до демотивації та відтоку кваліфікованих кадрів у приватний сектор економіки пропонується упорядкування умов оплати праці працівників бюджетної сфери та поетапне приведення розміру посадового окладу працівника 1 тарифного розряду ЄТС до розміру 50 % мінімальної заробітної плати (в межах фінансових можливостей бюджету);

– підвищення рівня соціального захисту населення в Україні шляхом встановлення оптимальної мінімальної заробітної плати;

– збільшення попиту на робочу силу, як з боку приватного, так і з боку державного сектору економіки. За даними Національного агентства кваліфікації станом на жовтень 2022 р. кількість вакансій становила – 87,18 тис., а поданих резюме – 464,22 тис. В умовах воєнного стану збільшився попит на такі професії як кухар, водій, швачка, електрик, слюсар, комплектувальник, працівників сфери транспорту та логістики [9]. Поряд з тим роботодавцям потрібно просувати свій бренд роботодавця та розширювати пакет бенефітів, щоб утримувати та залучати найкращі кадри;

– удосконалення нормативно-правового регулювання шляхом проведення реформ. Зокрема, реформа трудового законодавства передбачає дерегуляцію та лібералізацію трудових відносин, спрощення кадрового документообігу, розширення форм зайнятості та введення в правове поле нестандартних форм зайнятості, запровадження системи досудового вирішення трудових спорів (медіації), а також приведення законодавства в сфері трудових відносин, державного нагляду так контролю за додержанням законодавства про працю та зайнятість населення до міжнародних стандартів, зокрема, посилення інституційної спроможності органів державного нагляду та контролю;

– стимулювання для роботодавців у вигляді компенсації ЄСВ або частини заробітної плати з Фонду по безробіттю за працевлаштування: молоді, зокрема, на перше робоче місце; учасників бойових дій; одиноких батьків, батьків дітей з інвалідністю; осіб за 5 років до досягнення пенсійного віку; осіб з інвалідністю; довготривалих безробітних та інших вразливих категорій громадян.

– забезпечення мобільності робочої сили, що сприятиме зміцненню її адаптивності, підвищенню конкурентоспроможності, а також ефективності використання;

– спрямування державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу;

– безумовне створення достатньої кількості адекватно оплачуваних нових робочих місць та модернізація виробництва на інноваційній основі. Для зруйнованої війною економіки цінність створення нових робочих місць має значно вище інституційне значення, ніж судові, правоохоронні, антикорупційні, банківські і т. д. реформи, якими переважно займалась українська влада останні 5 років;

– створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, що дасть можливість на відкриття додаткових робочих місць;

– удосконалення механізму державної підтримки ринку праці за рахунок надання субсидій на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів. Значна частка українців висловлюють бажання щодо власного професійного розвитку в повоєнний період. Отримання нових знань загалом є дуже

актуальним напрямом планів, адже в період відновлення країни відбудуться відчутні зміни в професійній структурі попиту на працю;

- розробити активну державну соціально-економічну політику, направлену на залучення молоді та випускників вищих навчальних закладів;
- удосконалення податкового законодавства у напрямку розвитку підприємництва.

Запропонований нами перелік напрямків реформування ринку праці не є вичерпним і окреслює певну частину проблемних питань та потребує подальшого опрацювання. Проведення подальших ринкових реформ не буде мати успіху в країні, громадяни якої залишаються масово безробітними з доходами в рази нижчим, ніж у сусідніх країнах, з посттравматичним синдромом пережитої війни. Після війни велика маса працездатного населення потребуватиме швидкої інтеграції в нову систему суспільно-економічних відносин, а для цього потрібна цілеспрямована державна політика зайнятості.

Список використаних джерел

1. Про Обмеження шкідливих речовин в електричному і електронному устаткуванні. Директива Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011-09#Text.
2. Закон України «Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text>
3. Суліма О. Під час війни людина має якомога швидше отримати допомогу. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22011.html>
4. Більше 40% українців втратили роботу, – опитування. URL: <https://finbalance.com.ua/news/bilshe-40-vtratili-robotu---doslidzhennya>
5. Щоквартальний інфляційний звіт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/report>
6. Інфляційний звіт, липень 2022 року НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2023-rotsi-inflyatsiya-pochne-znijuvatisya-a-ekonomika-povernetsya-do-zrostannya--inflyatsiyniy-zvit> [NBU].
7. Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/storinka/znayty-robotu>.
8. Що чекає ринок праці у 2022 році? Прогнози Тетяни Пашкіної. URL: <https://happymonday.ua/shho-chekaye-rynok-pratsi-u-2022-prognozy>
9. Обух В. «Нерайдужний» стан ринку праці та перспективи його відновлення після війни. Вересень, 2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3574736-nerajduznij-stan-rinku-praci-ta-perspektivi-jogo-vidnovlenna-pisla-vijni.html>

Розділ 5

ПРАВО LAW

Конончук Б.Р.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
юридичного факультету Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ НАУКИ, ОСВІТИ, ТЕХНОЛОГІЙ І СУСПІЛЬСТВА

Наука в традиційному розумінні поділяється на три види: природничі, технічні та гуманітарні науки. Поділ науки визначається цілями кожного виду, які входять в єдину структуру наукового світогляду. Важливість гуманістичної науки зосереджується на вивченні людини як члена суспільства та його поведінки в суспільстві. Будучи біопсихосоціальним і культурним феноменом, людська поведінка може суперечити природі, але вона повинна здійснюватися в рамках усталених звичаїв. Завданням дослідників права є пошук оптимальних правил поведінки, які б задовольнили інтереси всього суспільства і країни [2].

Будь-яке наукове дослідження, зокрема юридичне, починається з вироблення фундаментальних принципів, методів, постановки цілей та завдань дослідження – методології [2].

Теорія права досягла значних успіхів у методологічних дослідженнях, що, безумовно, є позитивним моментом. Проте перед юриспруденцією постає й багато невідомих питань, пов'язаних із нею, які або не до кінця вирішені, або не вирішені зовсім. Водночас найгострішою гуманітарною темою є власне соціальна нерівність, але в законодавстві дослідження цього питання мало. Розвиток інформаційних технологій і процес глобалізації вимагають передових методологій. Додавання технічних наук до згаданих нами наук створює міждисциплінарний простір, що також підтверджують теоретики права, і сьогодення теоретична юриспруденція також приймає спільні методології та реалізує результати правового економічного аналізу [2].

Теорія права, має значні досягнення у вивченні методології, але, на жаль, вони повною мірою не знаходять свого відображення [2].

Цю тенденцію показує роз'єднаність різних галузей юридичної науки між собою і прагнення ізольованості від загальної теорії права загалом. Науковий анархізм у юридичній науці применшує одне з важливих її досягнень – системного погляду на наукове дослідження соціогуманітарних досліджень [2].

Сфера освіти є важливою та незамінною для будь-якої сучасної країни. Ступінь цивілізованості суспільства, країни і кожного громадянина безпосередньо залежить від ступеня його розвитку. Важливою мотивацією наукового дослідження проблеми правовідносин в освіті є необхідність забезпечення швидкого переходу національних систем освіти, і зокрема суб'єктів освітнього процесу, до єдиного європейського освітнього простору [2].

Радикальні зміни у сфері освіти, викликані інформаційною революцією, зумовили появу в правових системах розвинених країн галузі освітнього права.

В той же час треба звернути увагу на дуже повільний розвиток у юридичній науці проблем “освітнього права”, особливо на загальнотеоретичному рівні. Освітнім правом займається дуже вузьке коло осіб, тому нарощування наукових знань у галузі, їх систематизація значно відстає від потреб суспільства у сфері освіти [1].

Розкриття сутності та правової природи юридичних методологій пов'язане з необхідністю визначити терміни, поняття та категорії з метою створення чіткого методологічного інструментарію [3].

Особливе місце в аспекті визначення методологічних засад дослідження юридичних алгоритмів і технологій здійснення юридичної діяльності посідає лібертарна (лібертарно-юридична) теорія права, розроблена В.С. Нерсесянцем. Зазначена теорія дуже вдало обґрунтовує взаємовідношення форми та змісту права, виводячи в якості центрального стрижня свободу і формальну рівність [3].

У процесі встановлення сутності юридичних алгоритмів і юридичних технологій слід використовувати різноманітні методологічні підходи, зокрема: ідеал-реалістський, герменевтичний, ціннісний, діяльний, системний та антропологічний [3].

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми юридичної освіти та науки в Україні : монографія / за ред. Ю.С. Шемшученка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – 361 с.
2. Манько Д.Г. Юридичні технології та алгоритми формалізації права у вимірі юридичної діяльності : монографія / Д.Г. Манько. – Одеса : Фенікс, 2019. – 320 с.

3. Кузьмин Р.И. Актуальные проблемы юридической науки: вопросы методологии права: сборник трудов конференции. // Право, экономика и управление: актуальные вопросы : материалы Всеросс. науч.-практ. конф. с международным участием (Чебоксары, 13 дек. 2019 г.) / редкол.: К.Г. Яковлев [и др.] – Чебоксары: ИД «Среда», 2019. – С. 358-361. – ISBN 978-5-6044068-1-6. – DOI 10.31483/r-64057.
4. Батыршина А.Р., Зайниев Р.М. Перспективы и особенности развития современной российской системы высшего образования // Гуманизация образования. 2020. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-i-osobennosti-razvitiya-sovremennoy-rossiyskoj-sistemy-vysshego-obrazovaniya> (дата обращения: 31.10.2023).
5. Вегера И.В. Современные вызовы и перспективы развития высшего юридического образования // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D. Экономические и юридические науки. 2021. №14. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-vyzovy-i-perspektivy-razvitiya-vysshego-yuridicheskogo-obrazovaniya> (дата обращения: 31.10.2023).

Чорна Я.Ю.,

викладач ДВУЗ «Могилів-Подільський монтажно-економічний фаховий коледж»

ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Освіта ХХІ століття не уявляється без соціалізації виховання молоді, педагогічного впливу на процес залучення студентів до нових громадянських суспільних відносин. Адже дитина не тільки готується стати громадянином-патріотом, а й живе своїм життям сьогодні. Від суспільства, школи, сім'ї залежить, чи буде повноцінним життя кожного з дитинства, якою вступить дитина в наступні етапи життя.

В Україні йде розбудова демократичної, правової, соціальної держави, процес становлення громадянського суспільства. Ця об'єктивна закономірність розвитку суспільства викликала необхідність гуманістичного переосмислення основних функцій сучасної української освіти – підготовки нових кадрів для суспільства і людини до життя в новому суспільстві.

Життя молодої людини не повинно зводитися до навчання, як життя дорослої – до професійної праці. І навчальна, і професійна орієнтації розглядаються і здійснюються як компоненти життєвої орієнтації. Процес сучасної соціалізації дитини передбачає дію двох аспектів. З одного боку, навчальний заклад є своєрідним інститутом передачі науково-практичного прагматичного досвіду, а з другого, великого значення набувають знання соціологічного типу. У загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти здійснюється широка позакласна і позааудиторна робота з правового навчання і виховання, до якої

залучаються вчені, представники правозахисних організацій, працівники правоохоронних органів, інші фахівці в галузі права. Правова освіта здійснюється із застосуванням сучасних інформаційних технологій, зокрема елементів дистанційного навчання.

Студенти часто розглядаються як головна педагогічна цінність у сучасній педагогічній освіті. Тому керівники навчальних закладів, педагогічні працівники, психологи як учасники педагогічного процесу покликані забезпечити розвиток студентів, їх актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін, сформулювати, зберегти й розвинути індивідуальність студента.

Викладач правознавства формує в студентів необхідні знання і навички для активної, свідомої участі в процесі життєдіяльності соціуму, для спілкування з різноманітними інституціями суспільства та держави, основи системи правових поглядів і переконань студентів, навчає правам та обов'язкам, які висуває держава перед своїми громадянами, формує в студентів правомірну поведінку, виховує переконання в необхідності суворого дотримання законів, виробляє уміння аналізувати суспільно-політичні події в Україні та світі, спираючись на знання з теорії та історії держави і права, користуватися вітчизняними нормативними та міжнародно-правовими актами, різноманітними джерелами права, юридичною літературою, виховує у студентів правову культуру

У формуванні інтересу студентів до курсу правознавства хочеться більше уваги приділяти його змісту та методиці викладання. Предмет буде вивчатися із задоволенням, якщо ідеї, теми, сенс навчання будуть цікаво представлені. Тому будувати процес викладання правознавства таким чином, щоб в ньому було якомога більше проблемних ситуацій з незвичайними й оригінальними прикладами, питаннями, завданнями. Процес навчання для студентів стане привабливішим, якщо викладач в ході спілкування з студентами на заняттях частіше буде звертатися з дискусійними гіпотезами, представляти різноманітні точки зору на проблеми.

Тому форми заняття варто постійно урізноманітнювати, використовувати такі приклади, які можна знайти у повсякденному житті, аналізуючи різні форми взаємовідносин людей. Правова культура і правове виховання особистості – проблема загальнопедагогічна, розв'язати яку можна шляхом навчання, виховання об'єктивного сприймання права й закону як обов'язкової умови гармонійного, злагодженого поступального розвитку особистості. Зміст навчального матеріалу з прав людини, з прав дитини багаторівневий та багатоаспектний. Специфіка змісту цієї сфери знань дає можливість включити їх у ряд дисциплін (історія України, всесвітня історія, українська література, зарубіжна література, основи правознавства України, іноземні мови).

У ході виховної роботи важливо, використовуючи її різноманітні технології, продовжити роботу, спрямовану на вивчення кодексів національних і загальнолюдських цінностей, основних прав і свобод, обов'язків дитини, людини, громадянина, положень Конституції України, нормативно-правових актів з охорони дитинства в Україні, у світі.

Через діалог учити людину мислити, пробуджувати її душу, потребу в самоосвіті та самовдосконаленні, допомагати молодій людині осмислити своє власне життя як буття в культурі, сформуванню переконання переваг активної життєвої позиції.

Таким чином вищих навчальних здійснюється широка позакласна і позааудиторна робота з правового навчання і виховання, до якої залучаються вчені, представники правозахисних організацій, працівники правоохоронних органів, інші фахівці в галузі права. Правова освіта здійснюється із застосуванням сучасних інформаційних технологій, зокрема елементів дистанційного навчання. Виховання, що здійснюється в навчальних закладах, повинні поєднуватися з підготовкою (вихованням) до демократії, бо навчальні заклади є однією з найважливіших інституцій навчання демократії в українських умовах.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : Наук.-метод. посіб. / І.Д. Бех; Ін-т змісту і методів навчання. – К., 1998. – 204 с.
2. Савченко С. Правова освіта молоді: сучасний стан та шляхи вдосконалення // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь / С. Савченко. // Наукові праці та матеріали конференції. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 661–665.
3. Ващенко Г. Загальні методи навчання : підруч. для педагогів / Г. Ващенко. – Київ : Укр. Вид. Спілка, 1997. – 410 с.
4. Ткачова Н.А. Правова освіта і її роль у формуванні свідомості, вихованні духовності молоді. Наука і сучасність. Зб. наук, праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. / Н.А. Ткачова. – К.:, 1999. – Ч. III. – 193 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ INFORMATION TECHNOLOGIES

Лабжинський В.А.,

кандидат технічних наук, доцент кафедри цифрових технологій в енергетиці (ЦТЕ)
Навчально-наукового інституту атомної та теплової енергетики (НН ІАТЕ) НТУУ «КПІ
ім. Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0000-0003-0970-770X

АВАРІЙНА СИТУАЦІЙНА КЛАСИФІКАЦІЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗА ДОПОМОГОЮ МАШИНИ ОПОРНИХ ВЕКТОРІВ

Актуальність задачі класифікації на автоматичному рівні аварійних ситуацій на об'єкті критичної інфраструктури пов'язана з необхідністю розробки ефективної стратегії захисту, що включає у себе формування попереджень та протоколів реагування на надзвичайні ситуації, ізоляції потенційно небезпечних вузлів, усунення внутрішніх і зовнішніх загроз, а також відновлення процесів характерних для стабільного режиму роботи об'єкта. При цьому зважаючи на широкий діапазон потенційних загроз для апаратно-програмної платформи і інформаційної мережі об'єкта критичної інфраструктури можна вказати на ефективність організації класифікатора на основі методів машинного навчання та, зокрема, методу опорних векторів (Support Vector Machines, SVM). Перевага SVM полягає у високій роздільній здатності, що важливо розрізненні наборів неоднорідних за параметрами даних, що характеризуються складною структурою, а також робастністю відповідних алгоритмів до перенавчання та високою продуктивністю при роботі з великими наборами даних. Відповідно до запропонованого підходу категоризація інциденту має відбуватись у залежності від типу потенційної загрози для інфраструктури. При цьому з метою збільшення ефективності машинного аналізу проводиться попередня обробка та уніфікація даних від різних джерел поданих як машинним кодом, так і природньою мовою. У відповідності до цього блоки даних поділяються на токени, значимість яких визначається за словником, що також надає можливість зменшити загальний об'єм даних, що підлягають обробці за рахунок видалення малозначимих токенів та встановлення ваги значимим токенам згідно з частотою їх

вживання (при цьому співвідноситься кількість токенів у блоці поточних даних з частотою вживання у навчальній вибірці). Аналіз сучасних досліджень надає можливість вказати, що при використанні попередньої обробки потокових даних найбільшу ефективність показують саме SVM-алгоритми машинного аналізу даних у впроваджуються у класифікатор системи заявок щодо інцидентів на об'єктах критичної інфраструктури [1, 2].

Оцінка точності класифікації аварійних ситуацій на базі SVM-алгоритмів проводилась у відповідності до окремих категорій, що охоплюють широкий спектр потенційних загроз об'єкту критичної інфраструктури: (i) операційна система та програмне забезпечення, що забезпечують виконання програмних додатків, функціонування мережевих сервісів та організацію інтегрованої системи управління; (ii) програмні додатки, що використовуються при автоматизації роботи підсистем комплексу та налаштуванні програмного інтерфейсу; (iii) мережева інфраструктура, що використовується для обміну даними на рівні програмних сервісів, персоналу та користувачів сервісу. (iv) інформаційні вузли та сесії, що використовуються для взаємодії між групами користувачами; (v) інтегрована система управління підприємством (Enterprise Resource Planning, ERP), на основі якої здійснюється контроль над всіма аспектами діяльності об'єкта критичної інфраструктури; (vi) хостинг-сервіси, що здійснюють послуги з надання обчислювальних ресурсів та зберігання даних на серверах через застосування мережевої інфраструктури об'єкта та глобальної мережі Інтернет, (vii) процеси агрегації даних з інформаційних вузлів системи; (viii) служби захисту мережевої інфраструктури та апаратно-програмного комплексу об'єкта; (ix) служби підтримки користувачів у налаштуванні додатків сервісу та вирішенні технічних проблем, (x) фізичне або віртуальне середовище робочої станції на рівні якої виконуються завдання та відбувається взаємодія між персоналом та клієнтами. При цьому точність відповідного SVM-класифікатора порівнювалась з точністю KNN-алгоритмів класифікації, що базується на методі машинного навчання для класифікації об'єктів на основі характеристик подібності по відношенню до сусідніх елементів. Було проведено дослідження для трьох сценаріїв класифікації загрози виникнення аварійних ситуацій на основі потокових даних: (i) аналіз номінальних атрибутів стану об'єкту критичної інфраструктури, що не потребують попередньої обробки, де точність аналізу в залежності від категорії визначається у межах 15–75%, причому для більшості категорій точність KNN-класифікатора на 5–10% вище за точність SVM-класифікатора; (ii) аналіз уніфікованих атрибутів стану об'єкту критичної інфраструктури, що не є уніфікованими, після застосування процесу токенізації, де точність аналізу в залежності від категорії визначається у межах 65–95%, причому для всіх категорій точність SVM-класифікатора на 5–30% вище за точність KNN-класифікатора; (iii) аналіз повного набору атрибутів стану об'єкту

критичної інфраструктури, де точність аналізу в залежності від категорії визначається у межах 75–95%, що вказує на низьку ефективність класифікатора, причому для всіх категорій точність SVM-класифікатора на 5–15% вище за точність KNN-класифікатора.

Список використаних джерел

1. Silva, S., Pereira, R., & Ribeiro, R. (2018). Machine learning in incident categorization automation. 2018 13th Iberian Conference on Information Systems and Technologies (CISTI). URL: <https://doi.org/10.23919/cisti.2018.8399244>.
2. Liu, Z.Y., Wang, W.P., & Wang, Y. (2012). Design of text categorization system based on SVM. *Advanced Materials Research*, 532–533, 1191–1195. URL: <https://doi.org/10.4028/> URL: [https:// www.scientific.net/amr.532-533.1191](https://www.scientific.net/amr.532-533.1191).

Роценко О.М.,

старший науковий співробітник,

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України, м. Київ, Україна,
lx.toto@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3562-5428, AAN-7001-2021

ПРИНЦИПИ ПРОЕКТУВАННЯ СТРУКТУРНОЇ СХЕМИ КАНАЛУ РАДІОЗВ'ЯЗКУ

В умовах сьогодення, радіозв'язок є одним із найбільш широко використовуваних методів передачі інформації.

Радіозв'язком називається електричний зв'язок, який використовується для передачі інформації на відстань, за допомогою електромагнітного випромінювання, із застосуванням струму високої частоти (ВЧ) [1].

Каналом радіозв'язку або радіолінією називається комплекс засобів радіозв'язку та середовища поширення, що дозволяє забезпечити передачу інформації між вузлами зв'язку у смузі частот. Структурна схема каналу радіозв'язку наведено малюнку 1.

У радіопередавальному пристрої відбуваються два головні процеси: генерація коливань радіочастоти певної амплітуди і потужності та управління одним із показників цих коливань відповідно до миттєвих значень електричних сигналів з виходу пристрою їх формування. Процес управління за допомогою телеграфного сигналу називається модуляцією, процес управління за допомогою телеграфних сигналів – маніпуляцією.

З виходу радіопередавального пристрою модульоване коливання радіочастоти надходить на передавальну антену, тут дані коливання, перетворюються на радіохвилі.

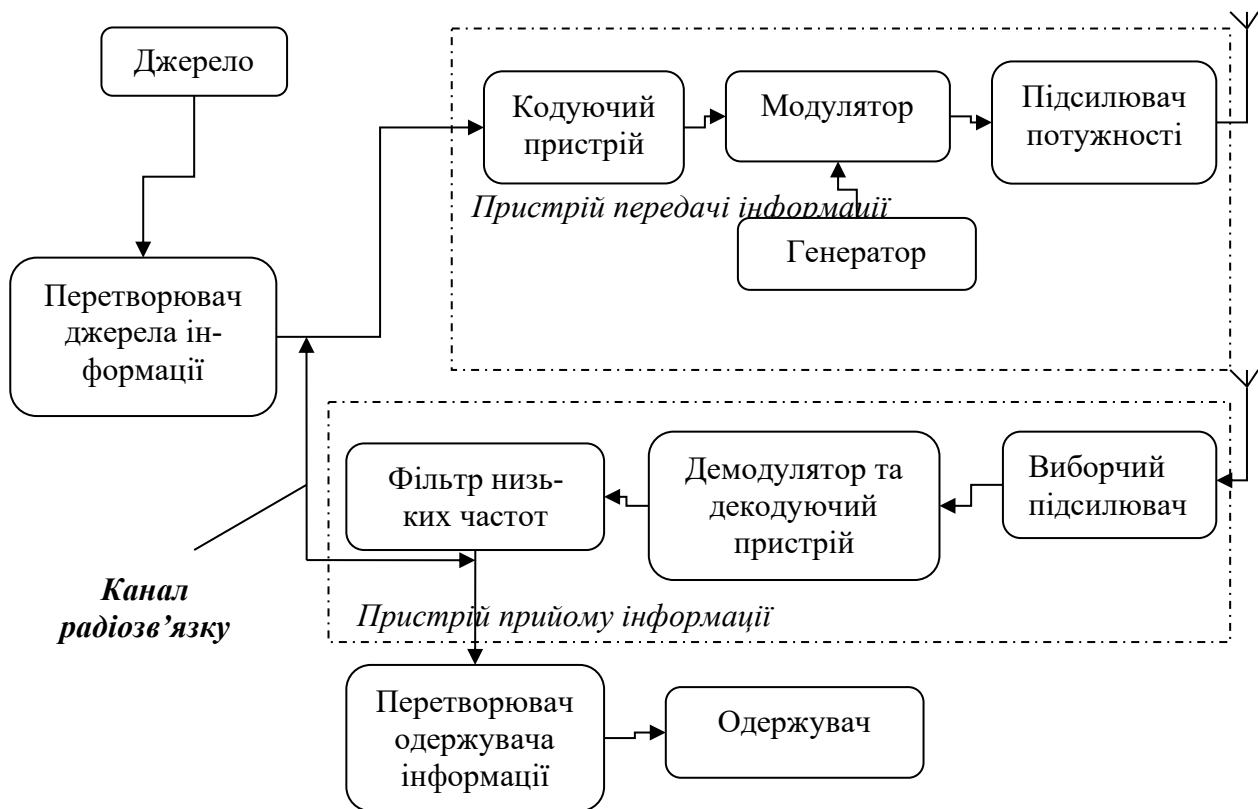

Рисунок 1 – Структурна схема каналу радіозв'язку

Утворення та відрив радіохвиль від передавального пристрою називаються випромінюванням. Радіохвилі, взаємодіючи з навколишнім середовищем, отримують зміни та доходять до приймального пункту. Тут у антені, що приймає в середовищі поширення ЕРС має маленьку амплітуду. Згідно з цим фактом першочерговим завданням радіоприймального пристрою є посилення отриманих модульованих коливань радіочастоти за напругою та потужністю. Одночасно з посиленням радіохвиль наводять електрорушійну силу (ЕРС) радіочастоти. У зв'язку з чималою втратою відбувається процес вибіркової – придушення паразитних коливань, наведених у приймальній антені електромагнітними хвилями від джерел радіоперешкод, що у радіоканалі. Після посилення коливань та звільнення від перешкод відбувається процес перетворення маніпульованих коливань радіочастоти на електричні телеграфні сигнали звукової частоти. Останні після додаткової обробки надходять у пристрій перетворення сигналів, а потім безпосередньо до одержувача інформації.

Розберемо структурну схему радіоканалу докладніше. Повідомлення, що передається, реорганізується перетворювачем в гальванічні сигнали, в якості якого може бути використаний телеграфний ключ або мікрофон в залежності від інформації, що посиляється. Радіопередавач складається з генератора, модулятора, підсилювача радіочастоти, а також антени, що передає.

Генерування струму високої частоти на станції, що передає, відбувається на частоті ГВЧ. Електричні сигнали, надходячи на генератор ГВЧ, керують струмом ВЧ, що живить антену. Зміни струму ВЧ під дією переданих імпульсів призводять до змін випромінюваних хвиль, які відображають електричні сигнали. Модулювання сигналу необхідне для представлення їх у завадостійкій формі, а також підвищення швидкості передачі. Так, змінюється один із параметрів сигналу, струм звукової частоти перетворюється на струм ВЧ. До виходу підсилювача підключається передавальна антена, що є дротом, підвішеним на високих щоглах над землею. Антена випромінює у довкілля електромагнітну енергію у вигляді радіохвиль. Електромагнітне поле радіохвиль поширюючись, а також зустрічаючи на своєму шляху приймальну антену, утворює в ній ЕРС, створюючи струм ВЧ, що повторює зміни струму в антені, що передає. Після цього до роботи приступає радіопередавальний пристрій.

Приймач містить вхідний пристрій, який з'єднаний з приймальною антенною, підсилювач, детектор або демодулятор і пристрій, що відтворює. Оскільки на приймальну антену надходять електромагнітні хвилі від багатьох передавачів, які збуджують в антені безліч електричних імпульсів, виникає необхідність виділення коливання певного передавача [2]. Цю функцію виконує коливальний контур вхідного пристрою, який налаштовується на частоту коливання. Вхідний пристрій також дозволяє позбутися впливу станцій, що заважають або знизити його, тим самим різко збільшуючи співвідношення сигнал/шум. З виходу вхідного пристрою модульоване коливання надходить на детектор, де відбувається операція, зворотна модуляції: з модульованого коливання виходить керуючий електричний сигнал. Цей сигнал після посилення надходить у пристрій, що відтворює, і перетворюється на звуковий сигнал. Підсилювач застосовується тоді, коли приймальний пристрій розташований далеко від передавального пристрою, оскільки інтенсивність електромагнітної хвилі сильно зменшується зі збільшенням відстані.

Список використаних джерел

1. Лінії радіозв'язку та антенні пристрої. Навчальний посібник / [М.Д. Льїнов, Т.Г. Гурський, І.В. Борисов, К.М. Гриценко]. – К.: ВІТІ, 2018. – 250 с.
2. Сусліков Л.М., Дьордяй В.С. Телекомунікації та радіотехніка (вступ до спеціальності): навчальний посібник для студентів молодших курсів спеціальності 172 «Телекомунікації та радіотехніка». – Ужгород: Видавництво «Говерла», 2022. – 352 с.

Стегній Д.К.,

аспірант Сумського державного університету

науковий керівник: **Марченко А.В.,**

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій
Сумського державного університету

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВЕЛИКИХ ДАНИХ В СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Сучасні методи інтелектуального аналізу даних, включаючи Data Mining і Data Science, відіграють ключову роль у вдосконаленні процесів прийняття рішень на основі фактичних даних. Впровадження таких методів дозволяє виявляти корисні знання та закономірності в об'ємах даних та забезпечувати аналіз, моделювання та отримання інформації з великих наборів даних [1].

Data Mining спеціалізується на виявленні цінних знань у різних джерелах даних і інтегрується з численними науковими галузями, такими як системи баз даних, статистика, математика та комп'ютерна лінгвістика. Математичні та статистичні підходи грають важливу роль у розробці методів Data Mining, допомагаючи виявляти закономірності у великих обсягах даних [2].

В області управління персоналом використання аналізу даних стає нагальною проблемою, особливо при пошуку та відборі кандидатів. Зі зростанням кількості резюме та обсягів даних, аналіз даних допомагає зробити процес відбору більш точним та ефективним. Наукові дослідження у цій галузі спрямовані на розробку алгоритмів та моделей для об'єктивного та науково обґрунтованого відбору кандидатів, враховуючи специфічні потреби організацій [3, 4, 5].

Використання інтелектуального аналізу даних у контексті пошуку персоналу представляє собою обширне поле досліджень, що спрямоване на оптимізацію і раціоналізацію процесів найму та відбору кандидатів [6]. В рамках наукових досліджень розглянуті такі основні аспекти.

Автоматизація відбору кандидатів: для реалізації автоматизації відбору кандидатів доцільним є використання методів машинного навчання. Зокрема, нейронні мережі, методи класифікації тексту, та навчання з підкріпленням можуть бути застосовані для автоматичної оцінки резюме кандидатів та відповідності їх профілю вимогам вакансії [7]. Розробка та налаштування цих моделей вимагають поглибленого аналізу та вдосконалення, зокрема, застосування глибокого навчання та природної обробки мови.

Ранжування кандидатів: для реалізації систем ранжування кандидатів можуть бути використані методи агрегації інформації та аналізу даних. Це допоможе визначити важливість різних аспектів, таких як досвід, навички, освіта, та розробляти моделі, які враховують ці аспекти. Застосування

статистичних методів та методів множинної оптимізації за критеріями дозволить розробляти об'єктивні системи ранжування [8].

Оптимізація інтерв'ю: Для оптимізації процесу інтерв'ю може бути використаний аналіз текстових даних та природної обробки мови [9]. Моделі та алгоритми розробляються для автоматичного аналізу текстових відповідей кандидатів під час співбесіди. Цей підхід допомагає визначити ключові питання та критерії, які важливі для конкретної вакансії, і підготувати належні запитання.

Прогнозування кадрових ризиків: аналіз даних може бути використаний для виявлення потенційних ризиків, які можуть виникнути в процесі найму та вибору кандидатів. Методи класифікації та кластерного аналізу дозволять ідентифікувати фактори, які можуть призвести до невдачі в наймі, та можуть бути застосовані в розробці стратегій для їхнього управління [10].

Основною задачею дослідження є інтелектуальний аналіз великих наборів даних в системах управління персоналом. Так як в рамках дослідження планується збір даних з різних відкритих джерел нагальною є проблема великих об'ємів неструктурованої інформації. Розглянуті вище методи можуть бути використані для вирішення даної задачі, а саме для структурування, аналізу та фільтрації отриманої інформації, що дозволить покращити якість та ефективність процесу найму, також розглянуті методи дозволять робити більш об'єктивний та інформований вибір найкращих кандидатів для конкретних вакансій. Ця область наукових досліджень відзначається постійним розвитком та вдосконаленням методів, що робить її актуальною та перспективною для подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Data Science and Analytics: An Overview from Data-Driven Smart Computing, Decision-Making and Applications Perspective [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://link.springer.com/article/10.1007/s42979-021-00765-8> (дата звернення: 01.04.2023). – Назва з екрана.
2. Spatiotemporal Data Mining Problems and Methods [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mdpi.com/2813-2203/2/2/27> (дата звернення: 15.06.2023). – Назва з екрана.
3. Role of Data Analytics in Human Resource Management [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.saksoft.com/blog/role-of-data-analytics-in-human-resource-management/> (дата звернення: 15.06.2023). – Назва з екрана.
4. 5 Useful Applications for Data Analytics in HR [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.capterra.com/resources/data-analytics-in-hr/> (дата звернення: 15.06.2023). – Назва з екрана.
5. Learn about the benefits of HR analytics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.datapine.com/articles/workforce-people-hr-analytics> (дата звернення: 05.09.2020). – Назва з екрана.

6. 7 Best Practices for Using Recruitment Analytics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://harver.com/blog/recruitment-analytics/> (дата звернення: 01.04.2023). – Назва з екрана.
7. How artificial intelligence and machine learning are used in hiring and recruiting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.zdnet.com/article/how-artificial-intelligence-and-machine-learning-are-used-in-hiring-and-recruiting/> (дата звернення: 10.04.2023). – Назва з екрана.
8. Zhe Cao Learning to Rank: From Pairwise Approach to Listwise Approach / Zhe Cao, Tao Qin, Tie-Yan, Liu Ming-Feng, Tsai Hang Li // ICML '07: Proceedings of the 24th international conference on Machine learning., June 2007. – Pp. 129–136.
9. Онищенко, К. Аналіз Методів Обробки Природної Мови /К. Онищенко, Я. Даніель, Р. Каменев. // Інформаційні системи та технології. – 2020. – №14. – С. 186–190.
10. How artificial intelligence and machine learning are used in hiring and recruiting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.predictivehr.com/predictive-hr-analytics-human-resources/> (дата звернення: 06.09.2023). – Назва з екрана.

Розділ 7

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО ARCHITECTURE AND TOWN PLANNING

УДК 7.02

Кубриш Н.Р.,

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри рисунка, живопису та архітектурної графіки
Одеської державної академії будівництва та архітектури

Липська Д.А.,

здобувачка вищої освіти ступеня бакалавра
Архітектурно-художнього інституту
Одеської державної академії будівництва та архітектури

АРХІТЕКТУРА ПОСТМОДЕРНІЗМУ: СЕМАНТИКО-ЗНАКОВЕ НАПОВНЕННЯ АРХІТЕКТУРНОГО ОБРАЗУ

Анотація. В статті досліджуються процеси розвитку архітектури періоду постмодернізму, що базуються на філософських, соціальних, політичних та культурних чинниках, які стимулюють нові принципи формоутворення, концептуальний, ідейний контекст архітектурного середовища. Визначаються особливості впливу архітектурних форми та образів на свідомість і світогляд людини у процесі сприйняття. Показано, що архітектурні об'єкти можуть втілювати в собі форми чи знаки з певними символічними підтекстами, асоціаціями, аллюзіями.

Ключові слова: архітектура постмодернізму, семіотика архітектури, метафора, асоціація, форма, функція, образ, сприйняття.

Постановка проблеми. Традиція втілення та відтворення в архітектурних формах системи знаків, символів і метафор була невід'ємною частиною світової архітектурної спадщини. Образи, символи, асоціації розширюють сприйняття архітектурної форми, наповнюють її широким спектром філософського, культурно-історичного і духовного змісту. Сучасна архітектура розвивається на тернах новітніх наукових досягнень, а тому спонукає до активного аналізу факторів, що впливають на її формоутворення. Безперечно, науково-технічний розвиток здійснює значний вплив на формування і розвиток тенденцій сучасної архітектури, оновлює та вдосконалює системи будівельних механізмів і технологій. Проте, автоматизація виробництв, комп'ютеризація, техніцизм, типологія

породжують одну із багатьох проблем сучасного архітектурного проектування – відсутність творчих методів, художнього-естетичного образу, нівеляція духовних, філософських, художньо-творчих аспектів особистості архітектора. А. Кочева стверджує, що «особливості особистості архітектора – прояв його творчої індивідуальності має важливий вплив на створення ідейної основи майбутнього об'єкта» [5, с. 7]. Архітектурний простір відтворює різноманітні форми суспільного буття, процеси пізнання і перетворення життєвого середовища людини відповідно до її матеріальних, художньо-естетичних, культурних і духовних потреб. Свобода творчого самовираження в архітектурній діяльності – це установка на розуміння форми і змісту, в яких відтворюються соціальні, культурні, художньо-естетичні і духовні цінності народу, нації, суспільства чи особистості.

Починаючи з другої половини ХХ ст. художньо-естетична і семантико-знакова система у архітектурній діяльності поступово почала втрачати свою значущість. Функціонально-технічні, соціально-економічні аспекти стали домінуючими у вирішенні архітектурного проекту. Нерідко сучасна архітектура нічого не відтворює крім геометрії, що зорієнтована в більшій мірі на функціональне призначення. Характерні риси архітектури визначаються тільки пропорціями, масштабом, пластичним ритмом, колористичними рішеннями, конструктивними особливостями тощо. Інноваційні, високотехнологічні споруди, побудовані за проектами всесвітньо відомих архітекторів, стають за візуальними «іконами» для всього архітектурного співтовариства. Ми бачимо, як сучасні образи міста поступово перетворюються в типові «маски», що позбавлені індивідуального характеру. Активний процес взаємодії архітектурної діяльності із філософією, кібернетикою, лінгвістикою та теорією інформації сприяє розвитку і вивченню семіотики архітектури як науки. Семіотика допомагає розуміти важливість у вирішенні архітектурної форми, композиції і врахування традицій минулого, а саме символа і знака, що збагачують конструктивно-пластичний та естетичний образ об'єкту, мають великий вплив на світосприйняття та свідомість людини. Слід зазначити, що під тиском інтеграційних течій сучасна архітектура все частіше набуває образів, нав'язаних світом предметного дизайну, часом перетворюючись на інсталяцію, перфоманс. В основі таких творів сучасного мистецтва лежить чітко виражений концептуалізм, що характеризується впровадженням ідей чи концепцій ззовні архітектури. Збільшення кількості знакових, що часто докорінно змінюють урбаністичне середовище будівель і комплексів, дозволяють по-новому поглянути на можливості, приховані в галузі архітектурної творчості.

Мета дослідження — визначення семантико-знакової основи образу архітектури постмодернізму на прикладі творчості Ееро Саарінена, Йорна Утзона, Джоноса Солка. Методика дослідження базується на основі

комплексного підходу і застосуванні історико-культурного, порівняльного і хронологічного методів, художньо-стилістичного аналізу архітектурних об'єктів.

Стан дослідження. В наукових працях О. Атрошкіна, С. Шубович, О. Барабанова, М. Пучкова, О. Сергеева представлений історико-семіотичний аналіз пам'яток архітектури, процесів, формоутворення міста. Монографія С. Шубович «Міфопоетичний феномен архітектурного середовища» присвячена сфері міфопоетичної семантики композиції архітектурних ансамблів у контексті різних історичних епох. У дослідження А. Коротковського, А. Барабанова, Є. Фаворської, А. Куликова використовується композиційно-образний підхід на основі асоціативних і семантичних уявлень в архітектурній формі. Семіотичний аналіз результатів проектної діяльності розглядається в книгах П. Пеллегріно, А. Лев, С. Норенкова, В. Паперного. Проте, проблематика концептуального, ідейного і символічного змісту форми архітектури періоду постмодернізму вимагає подальшого ретельного і глибокого наукового дослідження.

Виклад основного матеріалу. Важливою особливістю архітектури є комунікативна функція в процесі людської діяльності, оскільки в величких монументальних формах втілюється інформація про особливості історичної епохи чи періоду, соціальні, політичні і культурні процеси. Архітектурний простір може формувати у людей «особливості світогляду, культурних традицій, уявлення про те, яким має бути життєве середовище, естетичні уподобання, релігійні та філософські погляди, давні звичаї, риси характеру, ментальність» [3, с. 378]. Тому архітектурні об'єкти можна розглядати як елементи знакової системи, що мають особливе значення для розуміння сутності та специфіки організації історичної реальності суспільства [4]. В даному випадку система архітектурних форм виступає засобом комунікації й має власне семіотичне значення, своєрідним «message» у просторі та часі [8].

Вираження чи втілення певних ідей, концепцій в проектуванні будівель та споруд вимагає від архітектора використання потужного арсеналу символів, метафор, асоціацій, алюзій. Якщо архітектурі притаманний художній образ, вона набуває якості мистецтва і є формою відображення об'єктивної дійсності з позицій певних релігійно-філософських, соціально-культурних і художньо-естетичних принципів та ідеалів. Ми погоджуємося з думкою В. Наумової, що «архітектурно-художній образ архітектури незмінно формується із світорозуміння, актуальних проблем часу, з уявлень про те, яким має бути життєвий простір і яким вимогам він повинен відповідати [6, с. 15]. Проте, процес створення архітектурного образу пов'язаний з певними труднощами і проблемами, оскільки потребує чіткого і глибокого розуміння архітектором всіх складових категорії художнього образу. Найважливішими якостями, яким володіє художній образ – це гармонійна єдність

протилежностей: матеріального і духовного, суб'єктивного та об'єктивного, індивідуального і соціального, раціонального та емоційного, змісту і форми.

Все частіше ми оглядаємося назад, у минуле, шукаємо в історії натхнення, а іноді й просто зразків або готових рішень [1, с. 107]. Важливим вектором розвитку сучасної архітектури є свобода вираження та втілення різноманітних концепцій та ідей (філософії, релігії, науки, екології, культури, мистецтва, політики). Сучасні архітектурні рішення частково використовують традиційні прийоми символіки і відають більше переваги асоціаціям, метафорі та імітації [10]. На початку ХХ ст. різко зріс інтерес до динаміки як засобу художньої мови архітектури. Символізм архітектурної композиції найбільшою мірою був пов'язаний з поетизацією техніки, як носія ідеї науково-технічного прогресу. Поетизувалися форми і образи механізмів — пароплавів, літальних апаратів і т. п. [7]. Динаміка як прояв стилістики модернізму і постмодернізму характеризує нову епоху в сучасному розвитку архітектури [3]. Прикладом може бути творчість Ееро Саарінена — представника «органічної архітектури». Надихаючись мистецтвом футуризму, у проекті міжнародного аеропорт Нью-Йорка імені Джона Кеннеді (1947) архітектор намагався втілити ідею польоту — відрив від горизонталі землі, подолання сили її гравітації. Лаконічність конструктивно-пластичної форми аеропорту нагадує велетенського птаха, що розкрив свої крила і ось-ось поринить у стихію неба. Птахи символізують повітряну стихію, сполучають світ земний і небесний.

Будівля Оперного театру (1973) в Сіднеї (Австралія) була спроектована датським архітектором Йорном Утзоном. Покрівлю театру утворює серія бетонних панелей у формі увігнутого трикутника, які спираються на 32 збірні нервюри з того ж матеріалу. Пластична виразність контурів верхнього покриття будівлі поєднана динамічним ритмом параболічних форм нервюр, створюючи закінчений і гармонійний вигляд. Будівля є не лише культурним центром, а шедевром архітектури постмодернізму, тому футуристичний образ Оперного театру в Сіднеї приваблює мільйони відвідувачів щороку. Архітектура театру наближається до монументальних форм скульптури, створюючи гігантську скульптуру, якої може створювати різноманітні образи, асоціації, метафори [9]. Динаміка величних архітектурних форм театру створює образ фантастичного морського створіння, що складається з масивних сталевих плит, які нагадують луску риби. Відразу в уяві виникають міфологічні образи гігантського змія Левіафана або чудовиська риби-кита. Білий колір вигнутих архітектурних форм викликає також асоціації з потужною динамікою руху хвиль могутнього океану або з вітрилами корабля, що наповнені вітром.

Іншим прикладом використання символів і метафор в архітектурі постмодернізму є науково-дослідний інститут біологічних досліджень Солка (1962) в місті Сан-Дієго (Каліфорнія, США). Головною метою інституту за

словами його засновника Джоноса Солка було «створення свого роду сократичної академії, де нібито відчужені дві культури науки і гуманізму матимуть сприятливу атмосферу для взаємного синтезу». Проте, Солк мав ще одну мрію — «створити заклад, гідний того, щоб його відвідав Пікассо». Талановитий архітектор Луїс Кан допоміг цю мрію втілити в життя [11]. Проект інституту визначав не тільки важливі функціонально-технічні завдання інституту, а й втілював в собі архітектурний образ відкритого експериментам сучасного мистецтва, нової концепції життєдіяльного простору людини. Архітектурний комплекс інституту складається з двох довгих шестиповерхових будов, що формують широкий центральний внутрішній простір. Суворі бетонні конструкції з обох боків повторюють одна одну, відтворюючи принцип суворої симетрії і рівноваги. В центрі архітектурного комплексу розташований фонтан-джерело, з якого прямолінійною вузькою смугою тече потік води, з'єднуючись з Тихим океаном. Фонтан-джерело може викликати різноманітні образи, асоціації, аллюзії, відчуття, відповідно до культурної пам'яті людини. Наприклад, з міфологічним образом «священних вод», магічною силою духовного очищення і відновлення, нескінченного джерела життя та знання. Композиція архітектурних форм інституту також викликає асоціації з сакральним простором стародавніх культур. Наприклад, вівтарем — місця призначеного для здійснення ритуалів жертвоприношення пращурам, духам, богам, героям. Цікаво, що вівтарі в античному світі знаходилися не тільки у просторі храмів, їх споруджували на відкритому просторі площ, вулиць, житлових дворів, біля священних річок. Архітектурний образ інституту, що розташований під куполом небосхилу і відкритий безмежній стихії океану, створює відчуття внутрішньої рівноваги, спокою. Солк зазначав, що це «місце досконалості, творче середовище для творчого розуму» [11]. Архітектурний простір комплексу гармонійно поєднаний з природним середовищем. На території інституту між східним і західним корпусами розташований великий евкаліптовий гай і чудовий апельсиновий сад. Цікаво, «сократичної академії» Сучасний науково-дослідницький комплекс Образ саду в багатьох культурах світу є символом чеснот, мудрості, високої духовності, моральної досконалості.

Висновки. Символічне рішення в архітектурній формі довгий час вважались прерогативою минулих історичних епох. Проте, архітектурні проекти постмодернізму демонструють новий етап розвитку архітектурних методів і форм наповнених змістом. Таким чином, потужний арсенал семіотики в сучасній архітектурі може використовуватись для передачі різних ідей та концепцій, відображення історії міста або регіону, або навіть для створення більш абстрактних образів, метафор, асоціацій, вражень та емоцій.

Список використаних джерел

1. Вуек Я. Мифы и утопии архитектуры XX в. Москва: Стройиздат, 1990. 286 с.
2. Дида І.А. Архітектурна організація довкілля в аспекті українських традицій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Львів, 2004. № 505: Архітектура. С. 378–382.
3. Мелодинский Д.Л. Динамика в архитектурной композиции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://marhi.ru/AMIT/2017/2kvart17/PDF/17_AMIT_39_MELODINSKY_PDF
4. Иконников А.В. Историзм в архитектуре. Москва: Стройиздат, 1997. 559 с.
5. Кочева А.О. Механизмы воплощения концепции в архитектурном объекте [Електронний ресурс]. *Архитектон: известия вузов*. 2008. № 22. – Режим доступу: http://archvuz.ru/magazine/Numbers/2008_2/template_articlear=TA/ta2
6. Наумова В.И. Современные тенденции архитектурно-художественного творчества и актуальные векторы архитектурного образования: автореферат дис. д-ра искусствоведения: спец. 17.00.04. Барнаул, 2010. 69 с.
7. Никитина Т.А. Символизм в советской архитектуре 20–30 гг. XX века [Електронний ресурс]. *Молодой ученый*. 2013. № 2 (49). С. 52–57. — Режим доступу: URL: <https://moluch.ru/archive/49/6210/>
8. Ничкало С.А. Мистецтво архітектури: виховний потенціал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/5487/1/Nychkalo_2013%D1%81.pdf
9. Сіднейський оперний театр – найвідоміша будівля у світі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://factum-info.net/uk/interesnoe/puteshestviya/1110-sidnejskij-opernyj-teatr-samoe-uznavаемое-zdanie-v-mire>
10. Examples of Symbolic Architecture [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.re-thinkingthefuture.com/2022/03/21/a6471-10-examples-of-symbolic-architecture/>
11. Salk Institute for Biological Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikibrief.org/wiki/Salk_Institute_for_Biological_Studies

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я HEALTH CARE

Сальникова А.О.,

аспірантка кафедри медичної психології, психосоматичної медицини та психотерапії
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця
ORCID 0009-0002-8975-5137

НАПРЯМИ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПАЦІЄНТАМИ, ЩО МАЮТЬ АДИКТИВНІ РОЗЛАДИ

Теоретично розкрито психологічний механізм формування гемблінгу як форми нехімічної, поведінкової адикції. Його сутність полягає у тому, що у ігромана формується специфічна потреба в азартній ігровій діяльності, яка не є характерною для інших людей або ж не має такого ступеня інтенсивності. Задоволення цієї потреби призводить до швидкого відновлення психофізичного комфорту, що характеризується високою інтенсивністю, а відсутність можливості її задоволення підтримує тривалий психофізичний дискомфорт та виражений дисфоричний фон настрою. Важливий елемент механізму формування ігрової залежності лежить у площині об'єктивних характеристик самої азартної гри, а саме її здатність імітувати ситуацію вирішення завдання на майстерність і не дивлячись на те, що виграш залежить виключно від випадку, створювати у гравця ілюзію контролю ігрової ситуації. Тому азартні ігри мають значний потенціал насичення суб'єкта інтенсивними емоційними враженнями переважно позитивного спектру.

Сутнісною характеристикою медико-психологічного консультування адиктивних пацієнтів є здійснення такого психологічного впливу, який би призвів до відмови від залежної поведінки [2]. Конкретизуючи специфіку психологічного впливу, що здійснюється у рамках медико-психологічного (як і будь-якого іншого) консультування, дослідниця зазначає, що це зовнішній відносно пацієнта вплив, що певним чином заломлюється у його свідомості, відображається ним та покликаний сприяти суттєвим змінам психологічних регуляторів активності особистості. При цьому психологічний вплив може виступати і процесом, що зумовлює зміну психологічних основ активності, і результатом, демонструючи ті безпосередні зміни, що відбулися

в результаті впливу [2].

З опорою на зазначені літературні джерела можна виділити чотири ключові стратегічні напрями консультативної роботи з адиктивними пацієнтами:

1) Робота спрямована на усвідомлення та подолання когнітивних, емоційних та поведінкових комплексів та паттернів, що унеможливають зміну форм поведінки таких пацієнтів. Це обґрунтовується тим, що люди з адиктивним радикалом у структурі особистості, що поєднується з алекситимічним розладом, не спроможні усвідомлювати свої емоційні прояви. У результаті якісного відпрацювання цього стратегічного напрямку консультативної роботи до пацієнта приходять розуміння, що ігрова залежність руйнує його життя. Саме глибоке усвідомлення та розуміння наслідків ігрової залежності є індикатором якісного відпрацювання медичним психологом цього напрямку роботи [3]. Важливо розуміти та враховувати у роботі те, що у адиктивної особистості завжди проявляється захисна ілюзія контролю, яка полягає у впевненості, що вона здатна керувати своєю життєвою ситуацією. Насправді ж реальність інша, тому підштовхування зі сторони консультанта до когнітивно-емоційного інсайту може призвести до бажаного переосмислення ситуації, до усвідомлення, що обраний шлях неминуче призведе до подальшої деградації та руйнування життя пацієнта [1].

2) Робота, спрямована на зміну порушених, дезадаптивних форм поведінки. Медичний психолог шляхом актуалізації процесів усвідомлення та переоцінки адиктивних поведінкових проявів, має створити у пацієнта дієву мотивацію на зміну його емоційного та когнітивного реагування, форм власної поведінки та, у наслідковому результаті, власного життя. Цей напрям пов'язаний з прямим спонуканням до залишення негативної звички, а також ґрунтовну роботу щодо недопущення повернення до адиктивної поведінки, що полягає у роботі з оточенням, якісній зміні життєвих умов пацієнта. Очевидно, що даний напрям консультування має підкріплюватися тренінговими та психокорекційними заходами, щоб на практиці закріпити відмову від залежної поведінки [1; 4].

3) Робота, спрямована на прийняття відповідальності пацієнта за свої неадаптивні поведінкові прояви та вчинки. Характерною рисою осіб з адиктивними розладами є яскраво виражений екстернальний локус контролю, що тотально проявляється у різних сферах життя. Тому важливим напрямом реалізації консультативної роботи є досягнення усвідомлення пацієнтом, що він сам виступає джерелом своєї дезадаптивної активності, а тому не має морального права пояснювати деструктивні наслідки залежної поведінки певними зовнішніми, незалежними від нього подіями та обставинами. Прийняття пацієнтом повної відповідальності за свою поведінку на себе – дуже важливий крок успішного подолання залежності.

4) Робота, спрямована на формування здорових, адаптивних форм поведінки. Відпрацьовуючи даний напрям у режимі консультації медичний психолог інформує пацієнта про форми нормативної поведінки, яких йому необхідно дотримуватись. Практичну ж реалізацію цього напрямку можна забезпечити шляхом якісної тренінгової та психокорекційної роботи, спрямованих на розвиток ресурсів особистості та середовища, контролю над залежністю, навчання навичкам проблемно-долаючої поведінки, стійкості до впливу залежного оточення [1].

Психокорекційна робота з пацієнтами, які мають адиктивні розлади, є надзвичайно важливою для їхнього одужання та подолання залежності. Ця робота може бути спрямована на різні аспекти, включаючи фізичну, психологічну та соціальну підтримку. Для багатьох людей, які мають адиктивні розлади, важливо мати психологічну та соціальну підтримку. Психологи, психіатри та соціальні працівники можуть працювати з пацієнтами, щоб допомогти їм відновити самооцінку, розвивати здорові способи взаємодії та робити кроки для покращення соціальних відносин.

Когнітивно-поведінкова терапія допомагає пацієнтам змінити свої думки та паттерни поведінки, які призводять до адикції. Пацієнти навчаються розпізнавати та керувати своїми тригерами, розвивати здорові стратегії для подолання стресу та вчаться відмовлятися від шкідливих звичок. Родинна та соціальна підтримка є важливими чинниками у процесі одужання від адикції. Родичі та близькі можуть взяти участь у терапевтичних сесіях, щоб навчитися, як допомагати пацієнту та як підтримувати його у процесі відновлення.

Загалом, психокорекційна робота з пацієнтами, які мають адиктивні розлади, вимагає індивідуального підходу та комбінації різних методів для досягнення тривалої та успішної реабілітації. Важливо пам'ятати, що кожна людина унікальна, і підхід до її психокорекції повинен враховувати її потреби та особливості.

Список використаних джерел

1. Мудрик А.Б. Психологія залежної поведінки : навчальний посібник. Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2022. 236 с.
2. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію. Львів : Видавництво Українського католицького університету: Свічадо, 2014. 120 с.
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. Київ : Вища школа, 2000. 480 с.
4. Олейник Н.О., Бенківська А.М. Психологічні особливості алекситимічного радикалу в структурі особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Випуск 3. Том 1. С. 94–99.
5. Шеленкова Н.Л. Поняття алекситимії. *Електронний інституційний репозитарій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*: веб-сайт. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7114/1/PONYaTTYa_ALEKSY%60TY%60MIYI.pdf

Шемендюк Т.І.,
медичний реєстратор Коростенської міжрайонної МСЕК
Житомирського обласного центру МСЕК, м. Коростень, Україна

ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТТЯ У СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ДІЯХ

Перш за все давайте визначимо поняття тактичної медицини та її актуальність в умовах воєнного стану.

Тактична медицина — це надання допомоги на догоспітальному етапі націлене передусім на усунення попереджуваних причин смерті, за принципами, що враховують загрозу від бойових дій чи активного стрільця [1].

Після 24 лютого 2022 року актуальність даної теми в рази зросла. В умовах сьогодення вкрай важливо вміти правильно діяти та надавати догоспітальну допомогу.

Ціллю тактичної медицини є надати допомогу пораненому, запобігти додаткових травм у військовослужбовців, завершити місію. В тактичній медицині пріоритетним є виконання тактичної задачі.

Розділяють тактичну медицину власне в умовах бойових дій та тактичну екстрену медицину.

Ранній початок медичної допомоги є фактором, який значно покращує шанси на виживання та відновлення функцій у пораненого. Тому існує поняття «золотої години» – час після поранення, протягом якого повинно розпочатись надання кваліфікованої медичної допомоги.

Основними причинами смерті 80–90% поранених стали масивна втрата крові та шок. Пошкодження, які виникають у сучасних збройних протистояннях, значно обмежують час надання домедичної допомоги на полі бою. Смерть настає від декількох десятків секунд до однієї години.

Виділяють три етапи надання допомоги пораненим у військово-польових умовах:

1. Допомога в «червоній зоні» (надання допомоги під вогнем в зоні обстрілу). Переважно складається з використання джгута і якнайшвидшого переміщення потерпілих у безпечне місце.

2. Допомога в «жовтій зоні» (надання допомоги на полі бою / в зоні укриття).

3. Допомога під час евакуації в медичні заклади «зеленої зони» (мобільні польові госпіталі, військові чи цивільні шпиталі, спеціалізовані клініки). Переважно складається в своєчасному супроводі до місця немедичної чи медичної евакуації.

В тактичній медицині заведено працювати згідно з алгоритмічним регламентом. Бойові медики навчаються надавати допомогу у певному

порядку, де спочатку йдуть найвагоміші травми, такі як масивні кровотечі (здебільшого артеріальні). Далі перевіряється стан дихальних шляхів та забезпечується можливість дихання для потерпілого. Згідно з наступними пунктами, тактичний медик повинен оглянути потерпілого, впевнитись у відсутності інших травм (різні види пневмоторакса, переломи та механічні травми, наявність інших поранень та контузій). Останнім пунктом виступає Гіпотермія, а саме порятунок людини від неї. Через вагому втрату крові тіло потерпілого часто перестає правильно самостійно регулювати температуру тіла, від чого починається Гіпотермія і людина помирає від переохолодження. Найрозповсюдженішим алгоритмом надання домедичної допомоги в бойових умовах є MARCH. Це аббревіатура, де кожна буква має відповідне визначення та порядок виконання:

- М — Massive Bleedings (укр. масивні кровотечі);
- А — Airway (укр. повітряні шляхи);
- Р — Respiration (укр. дихання);
- С — Circulation (укр. кругообіг);
- Н — Hypothermia (укр. переохолодження).

Враховуючи викладене вище, актуальність теми тактичної медицини є надзвичайною. Разом з тим, знання та застосування тактичної медицини спроможне вберегти життя, особливо в умовах сучасних бойових дій.

Разом з тим, крім теоретичних знань, важливо відпрацьовувати умовні ситуації, що дозволить розвивати вміння швидко увалювати рішення, розподіляти обов'язки, координуватись, діяти у команді.

Практична сторона, наприклад, тренінгів з тактичної допомоги, допоможе всім учасникам відчувати на власному прикладі ті емоції, під час яких людина усвідомлює, що від її дій та відповідальності залежить життя іншої людини.

Тактична допомога є ефективна в наданні допомоги пораненим під час бойових дій, також її можна застосовувати у мирному житті під час надання допомоги тим, хто її потребує.

Список використаних джерел

1. LCol Erin Savage; Maj Colleen Forestier; LCol Nicholas Withers; Col Homer Tien; Capt Dylan Pannell (2011 Dec). Tactical Combat Casualty Care in the Canadian Forces: lessons learned from the Afghan war. Canadian Journal of Surgery[en]. с. 54(6 Suppl): Pp. 118–123. PMC 3322653. doi:10.1503/cjs.025011. Архів оригіналу за 23 січня 2022.
2. Підручник тактичної бойової допомоги потерпілим. URL: <https://www.army.mil/>.

СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ SERVICE SECTOR

Канівець В.В.,

студент Міжрегіональної Академії управління персоналом

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТУРИСТІВ В ПРОЦЕСІ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

У сучасному світі туризм відіграє стратегічну роль в економіці багатьох країн та у світовій економіці в цілому. Він має стимулюючий вплив на значну кількість галузей, має високі темпи розвитку та сприяє збереженню історико-культурної спадщини суспільства. Для України, яка володіє значними туристично-рекреаційними ресурсами, перспективним є розвиток туристичної індустрії, яка стимулює появу нових видів підприємницької діяльності. Це сприяє збільшенню надходжень до бюджетів різних рівнів (міст, регіонів, країни). Однак зростання динамічності факторів зовнішнього середовища, посилення конкуренції, загострення соціально-економічних протиріч зумовили актуалізацію управління підприємствами туристичного бізнесу в умовах, що характеризуються великою кількістю загроз. Тому вирішення проблеми забезпечення раціонального використання туристично-рекреаційного потенціалу можливе лише за умови ефективної організації туризму на основі прогнозування та нівелювання можливих загроз і небезпек, які виникають у туристичній сфері. Небезпеки та загрози впливають на діяльність туристичних підприємств, яка на сьогодні є однією з найбільш динамічних та перспективних галузей світової економіки, і зумовлює вирішення проблем управління безпекою туристичних компаній. Розвиток туризму обумовлений незначною потребою в інвестиціях для організації туристичної діяльності, значним туристичним потенціалом територій (природні, історико-культурні, етнографічні та інфраструктурні ресурси тощо) та зростаючим прагненням суспільства до відвідування інших місць, ознайомлення з культурою інших народів, а також бажанням задовольнити потреби в організованому відпочинку та оздоровленні. Відповідно, враховуючи споживчий попит на різноманітні туристичні

продукти, більшість туристичних компаній надають послуги з організації внутрішнього та міжнародного туризму.

Варто зазначити, що рівень розвитку туризму залежить від участі держави у процесі просування туристичного продукту та розширення ринків збуту, що дозволяє збільшити доходи та зменшити витрати. Таким чином, доцільно стверджувати, що підтримання високого рівня конкурентоспроможності туризму та забезпечення відповідності міжнародним стандартам якості характерне для економічно розвинених країн (Німеччина, Швейцарія, Австрія, Чехія, Великобританія та ін.) з широкими можливостями розвитку ринку, високим культурним та сервісним рівнем життя населення, досконалою законодавчою та нормативно-правовою базою. Однак зазначимо, що сучасні умови, в яких функціонують суб'єкти господарювання, в тому числі в туристичній сфері, характеризуються загостренням не тільки геополітичних, міжнародних та інших протиріч, але й уповільненням темпів соціально-економічного розвитку. Відповідно, висуваються більш жорсткі вимоги до управління підприємствами, що зумовлено необхідністю не тільки враховувати існуючі загрози та небезпеки, а й розробляти заходи щодо їх запобігання. Тому одним із стратегічних завдань сучасної системи управління підприємством туристичного бізнесу є забезпечення економічної безпеки, під якою розуміється такий стан підприємства, при якому суб'єкт найбільш ефективно використовує наявні ресурси для запобігання, послаблення або захисту від можливих небезпек і загроз та забезпечує досягнення поставлених цілей в умовах високої конкуренції та економічного ризику [5]. У цьому контексті стратегічними завданнями системи управління туристичним бізнесом є вирішення низки актуальних проблем, зокрема, забезпечення ефективного використання наявного потенціалу та можливостей, запобігання загрозам та усунення небезпек, створення сприятливих умов для функціонування та сталого розвитку. Оскільки туристичні фірми належать до сфери послуг і ефективність їх функціонування залежить від взаємодії із зацікавленими сторонами (клієнтами, постачальниками, місцевою владою та суспільством тощо) та стану факторів зовнішнього середовища (економічних, політичних, природних тощо), то виникає необхідність дослідження саме понять «загроза» та «небезпека» для туристичних фірм. Зокрема, під терміном «загроза» розуміють потенційну можливість заподіяння шкоди суб'єктам господарювання певними чинниками внутрішнього та зовнішнього середовища [2]. Або ж загрози – це потенційні або реальні умови, фактори чи дії фізичних та юридичних осіб, які порушують нормальний фінансово-економічний стан суб'єктів господарювання і здатні завдати великої шкоди аж до припинення його діяльності [5]. Таким чином, загроза – це результат негативного впливу на підприємство внутрішніх і зовнішніх факторів [1], у тому числі пов'язаних з недобросовісною конкуренцією та порушенням

законів і нормативних актів, що може призвести до потенційних або реальних втрат для туристичної організації; тоді як під поняттям «небезпека» необхідно розуміти об'єктивно існуючу реальність, яка може порушити рівновагу всіх суб'єктів господарювання [3]. Варто зазначити, що з точки зору функціонування підприємства як соціально-економічної системи, загрози, які впливають на його діяльність, не можна ототожнювати з комплексом дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища, а небезпеки – з факторами зовнішнього середовища.

У туристичній сфері небезпеки та загрози безпечному стану функціонування суб'єктів туристичної діяльності можна визначити як поняття, що характеризує процес, дію або явище, результатом якого є можливість зниження конкурентоспроможності туристичного продукту, що призводить до зменшення попиту, а це, в свою чергу, до зменшення прибутку [3]. Зокрема, основними небезпеками для функціонування туристичного підприємства є наступні.

Таким чином, небезпеки за наявності відповідних умов перетворюються на загрози, які можуть призвести не лише до зниження прибутковості, а й до банкрутства суб'єктів господарювання туристичної галузі. Слід зазначити, що загрози безпеці туристичного підприємства зумовлені, з одного боку, чинниками загальноекономічного характеру (макрорівень), які мають негативний вплив на значну кількість суб'єктів господарювання туристичної галузі, а отже, загрожують національній економічній безпеці [4]. Зокрема, можна підтвердити наявність такого явища, як банкрутство туроператорів, кількість яких останніми роками зростає не лише в Україні, а й в інших країнах світу (Великобританія, Німеччина, США та ін.).

Основними суб'єктами зовнішніх загроз у господарській діяльності туристичних підприємств можуть бути: конкуренти; особи, які здійснюють злочинну діяльність та злочинні угруповання; клієнти та партнери суб'єктів туристичної діяльності; органи контролю та нагляду; окремі недобросовісні працівники державних установ, правоохоронних органів та органів влади; засоби масової інформації; колишні працівники туристичних підприємств; спецслужби іноземних держав, пов'язані з ними особи та організації, метою яких є отримання економічної інформації (наприклад, працівники посольств, консульств тощо); особи та організації, в діях яких вбачають ознаки терористичної діяльності. Крім того, зовнішні загрози можуть бути спричинені стихійними лихами та техногенними аваріями і катастрофами, які можуть виникати поблизу туристичних об'єктів та туристичних дестинацій і загрожувати їм своїми уражаючими факторами. Особливий вид загроз для діяльності туристичних підприємств може виникнути через певну політичну ситуацію як в країні, так і в окремих її регіонах. Розбалансованість діяльності органів державної влади на всіх рівнях управління, що впливає на соціально-економічний стан, рівень злочинності та корупції, може сприяти

створенню ситуацій з високим ступенем ризику, як для туристичних підприємств, так і для туристів. Слід зазначити, що переважна більшість загроз формується у сфері відносин між суб'єктами туристичної діяльності, тобто по відношенню до цих суб'єктів з боку зовнішніх. Так, зростання спеціалізації в процесі надання туристичних послуг, з одного боку, зумовило необхідність більшої інтеграції суб'єктів туристичної діяльності, що вимагає високої дисципліни у виконанні зобов'язань, а з іншого - створило умови, за яких туристичні підприємства з різних причин не виконують взяті на себе зобов'язання, продовжуючи свою діяльність, незважаючи на накладені на них санкції. Практика показує, що вітчизняні туристичні підприємства можуть працювати зі збитками протягом декількох років, не зазнаючи при цьому банкрутства. Основна частина діяльності таких підприємств знаходиться в тіні і має неформальний характер.

Виходячи з аналізу загроз та небезпек, які можуть виникнути в процесі діяльності туристичних підприємств України, особливої актуальності та вагомого впливу набувають наступні: по-перше, небезпека неефективного менеджменту та некваліфікованого персоналу. Дійсно, підвищення кваліфікації фахівців у сфері туризму в сучасних соціально-економічних умовах обумовлено зростаючими потребами туристичних підприємств у компетентних кадрах, здатних забезпечити формування якісного конкурентоспроможного туристичного продукту відповідно до європейських та світових стандартів [6]. По-друге, законодавча загроза, зокрема державне регулювання ліцензування та сертифікації суб'єктів туристичної діяльності. Таким чином, у ході дослідження було виявлено низку недоліків у нормативно-правовій базі, що регулює питання в туристичній сфері та впливає на безпеку суб'єктів туристичної діяльності.

Туризм сприяє підвищенню добробуту туристів, даруючи їм відпочинок, який задовольняє багато людських потреб. Найважливіше значення і використання туризму полягає в тому, що він допомагає націям ділитися своєю культурою не тільки з наступними поколіннями, але й з усім світом. В останні десятиліття люди усвідомили важливість і необхідність нашої планети. Як наслідок, вони все більше дбають про екологію. Роль туризму в цьому полягає в тому, що він може бути важливою силою для відновлення або збереження навколишнього середовища. Крім того, існує найважливіша робота, яку виконує ця галузь, – це сила, що сприяє миру та порозумінню між народами. Однак, незважаючи на позитивний вплив туризму, існує тенденція до обмеження його параметрів економічною та діловою сферою, що обмежує його можливості. Лідери туристичної індустрії використовують можливості туризму для накопичення власного приватного багатства і розпоряджаються обмеженими ресурсами громади у своїх цілях.

Розробку стратегії розвитку суб'єктів туристичного підприємництва територіальних громад можна трактувати як взаємозв'язок між правовими,

організаційними та фінансово-економічними умовами механізму управління розвитком суб'єктів туристичного підприємництва. У свою чергу, процес розробки стратегії розвитку суб'єктів туристичного підприємництва територіальних громад передбачає визначення мети, постановку завдання, визначення принципів, методичного підходу, методів реалізації управлінських рішень, функцій та інструментів управління з визначенням моделі розвитку на довгостроковий та поточний період, виявлення можливостей удосконалення господарської діяльності за рахунок впровадження нових підходів до підвищення конкурентоспроможності суб'єктів туристичного підприємництва та залежить від зовнішніх і внутрішніх факторів.

Внутрішні фактори впливу на розвиток туристичного підприємництва територіальних громад можна поділити на організаційні та економічні. До організаційних чинників середовища внутрішнього впливу можна віднести рівень розвитку внутрішньогалузевих зв'язків, рівень організаційного та кадрового менеджменту. До економічних чинників внутрішнього середовища належать маркетингова діяльність (сегментація туристичного ринку, рекламна діяльність), інвестиційна, цінова, фінансово-кредитна та податкова політика туристичного бізнесу, сезонність, якість та асортимент туристичних послуг.

У процесі розробки стратегії розвитку туристичного підприємництва територіальних громад було б надзвичайно корисно По-перше, поглибити дослідження ренти та рентних відносин; економічної оцінки земель рекреаційного призначення, міських, сільських та інших територій; механізмів формування, розподілу та привласнення диференціальної ренти I та II, монопольної ренти, оподаткування послуг, що містять ренту. Наразі в Україні не існує спеціальної системи вилучення рентного доходу. Йдеться про ренту як дохід держави – власника надр і землі.

По-друге, розробити методи визначення пропорцій і темпів розвитку всіх видів суб'єктів туристичного підприємництва територіальних громад, в стратегіях соціально-економічного розвитку громад з використанням економіко-математичних моделей та Soft Computing для максимізації випуску валової доданої вартості.

По-третє, активізувати та розширити дослідження з проблем моделювання розвитку туристичної привабливості в системі стратегій розвитку територіальних громад. Наприклад, перспективним виявився напрямок розвитку концепції слабокерованих прогнозів розвитку територіальних громад, зеленого туризму, створення туристичної інфраструктури, сегментації населення за інтересами та видами діяльності, рекреації тощо, яка базується на методах, відомих у фізиці твердого тіла, у поєднанні з теорією нечітких множин (нечіткої логіки) на основі розробленої моделі нечіткого логічного висновку. На основі нечіткої логіки побудовані

системи управління, подання знань, підтримки прийняття рішень, апроксимації, структурної та параметричної ідентифікації, розпізнавання образів, оптимізації, які успішно використовуються в туристичному підприємстві територіальних громад [9, 10]. Система ефективного управління ресурсним потенціалом підприємств дає можливість визначити, які з його внутрішніх характеристик послаблюють результативність досягнення ефективності в процесі управління. Ефективність досягається за рахунок реалізації послідовних дій, які здійснюються в процесі управління [11]. Оскільки конкурентоспроможність продукту гостинності залежить від його персоналізації, то особливість просування таких послуг полягає в розвитку персоналізованих відносин з клієнтами. Таким чином, основною методологічною основою управління маркетинговими комунікаціями суб'єктів готельно-ресторанного бізнесу туристичної діяльності з потенційними споживачами вважається концепція інтегрованих маркетингових комунікацій, в якій синергетичний ефект досягається не тільки за рахунок поєднання різних елементів маркетингових комунікацій, а й за рахунок формування комунікаційної взаємодії на декількох рівнях.

Список використаних джерел

1. Волошина-Сійдей В., Євсєєва О., Маслиган О., Сирцева, С., Нестеренко, О., & Гаркуша, С. (2023). Стратегічні орієнтири розвитку економіки в умовах глобальних викликів та воєнної агресії (український кейс). *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1 (48), 219–228. <https://doi.org/10.55643/fcaptr.1.48.2023.3942>
2. Грушка В. В. Особливості підготовки фахівців підприємств туристичної індустрії (компетентнісний підхід). *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*. 2016. № 1(11). С. 203–207.
3. Джмурат В., Пасека С. Розвиток туристичного потенціалу України. Сучасні трансформації сервісної економіки: туризм, рекреація та комерційні послуги: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Мукачєво, 29–30 вересня 2022 р.) / ред. кол.: Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін. Мукачєво: МДУ, 2022. 97 с. С. 73–75.
4. Ковач Ш., Дудіцька С., Мадяр-Фазекаш Е. Організація туристичної діяльності в умовах сучасного закладу освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 26. С. 96–98.
5. Маслиган О.О., Бакатов В.Ю., Громик А.П., Касинець О.В. Економіко-математичне моделювання процесів розвитку туристичних, музейних та готельно-ресторанних підприємств, *Ефективна економіка*, 2023. № 2., URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1132/1141>
6. Фастовець О. О. Інтерактивна модель викладання професійно-орієнтованих дисциплін майбутнім менеджерам туризму. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_2_14/

Опар Н.В.,

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Мельниченко Н.С.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

КОНСАЛТИНГОВІ ПОСЛУГИ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ІНФОРМАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ

Сьогодні важливою сферою діяльності бізнесу, що функціонує у різних сферах господарської діяльності є консалтинг, який є особливим видом послуг з необмеженою сферою застосування. Адже будь-який бізнес-процес може супроводжуватися наданням додаткових консультаційних чи інформаційних послуг.

На думку вітчизняних дослідників консалтинг, або консалтингова діяльність, є допоміжним, супроводжувальним видом економічної діяльності, потреба в якому зростає у зв'язку з підвищенням значення інформації як товару, розвитком сфери інформаційних послуг і виділенням серед широкого їх різноманіття інтелектуальних послуг [5].

Консалтинг (англ. *consulting*, букв. – консультуючий, від лат. *consultere* – радитись, просити поради) – діяльність, пов'язана з наданням консультативних послуг виробникам, продавцям і покупцям стосовно широкого кола економічних (у т. ч. зовнішньоекономічних), правових, організаційних та ін. питань. Здійснюється фізичними або юридичними особами і регулюється відповідними договорами (угодами), які укладаються між замовником консультативних послуг та їх виконавцем [6].

Основним завданням консалтингу є надання допомоги клієнтам у вирішенні їх управлінських задач та проблем економічного розвитку, оптимізації бізнес-процесів, підвищенні ефективності функціонування підприємств в цілому.

Відповідно до класифікатора Світової організації торгівлі (СОТ) консалтинг відноситься до ділових непрофесійних послуг [7]. При цьому юридичні та аудиторські послуги відносяться до ділових професійних послуг. Консалтинг передбачає надання порад та рекомендацій, а інші професійні послуги (аудиторські, юридичні, бухгалтерські, рекрутмент тощо) передбачають виконання зовнішніми фахівцями певних функцій менеджменту замість штатних менеджерів і спеціалістів підприємств.

Показовим прикладом ролі консалтингових компаній у розробленні інноваційних управлінських технологій є той факт, що практично всі сучасні популярні концепції розвитку підприємств належать дослідникам, які є

представниками провідних консалтингових компаній. Активна роль консультантів як фахівців з виявлення проблемних зон, діагностування і вибору напрямів розвитку клієнтських організацій забезпечує прискорення процесу розкриття наявних знань в організації, сприяє прирощенню інтелектуального капіталу компанії, відкриває нові сфери створення конкурентних переваг [3].

Як зазначають науковці В.С. Рейкін та О.В. Макара, перші консалтингові підприємства в Україні почали функціонувати у 90-х роках одночасно з відкриттям відомими міжнародними компаніями своїх представництв. Спектр консалтингових послуг, що пропонується на національному ринку, включає: ІТ-консалтинг, фінансовий, юридичний та маркетинговий консалтинг, оціночну діяльність, управлінський та виробничий консалтинг, інші види [4]. В Україні консалтинг розвивається поступово, з'являються нові важливі напрями консультування, а вітчизняні підприємства все більше усвідомлюють важливість та переваги його застосування у своїй діяльності. Особливо зараз, в умовах війни, українські бізнеси все частіше звертаються до послуг консалтингу.

На даний час консалтинг – це економія часу і грошей. Раніше існувало уявлення, що у компаній багато часу, можна спробувати все самотійно, був запас ресурсів. Зараз конкуренція не дозволяє розслабитись. Сьогодні є лише одна спроба вийти на міжнародний ринок, створити ефективний бізнес, стандартизувати процеси, реалізувати стратегію. Саме тому важливо робити це з якісними компаніями та консалтингом, який буде відповідати за позитивні зміни та практичний результат [2].

Консалтинг позитивно впливає на розвиток усіх складових інформаційного бізнесу. Також консалтинг виконує й інформаційну функцію, значимість якої сьогодні дедалі більше зростає за умов інтеграції України до світового інформаційного простору та вимог до створення високоефективної системи телекомунікацій, впровадження нових методів передачі та обробки інформації, автоматизованого пошуку, збору, накопичення, зберігання і розповсюдження її з єдиною системою обліку електронних інформаційних ресурсів [1, с. 7].

Підсумовуючи можемо зазначити, що сьогодні консалтинг є перспективним видом інформаційного бізнесу, і багато вітчизняних підприємств звертаються до консалтингових компаній. Дана сфера діяльності невпинно розвивається, що в майбутньому може призвести до появи нових видів консалтингових послуг, інтернаціоналізації даного виду бізнесу та активній діяльності міжнародних компаній на вітчизняному консалтинговому ринку.

Список використаних джерел

1. Борщевський В.В., Коваль І.В. Роль консалтингу в інституційному забезпеченні інноваційного розвитку регіональних економік. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 4 (61). С. 4–9.
2. Козачук М. Як обрати якісний консалтинг: red flags та виклики сфери. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2023/04/26/699505/>.
3. Охріменко О.О., Кухарук А.Д. Міжнародний консалтинг: навч. посіб. К. : НТУУ «КПІ», 2016. 184 с.
4. Рейкін В.С., Макара О.В. Консалтинг в Україні: оцінка стану та тенденції розвитку. *Інфраструктура ринку*. 2020. Випуск 39. С. 97–101. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2020/39_2020_ukr/18.pdf.
5. Тяжкороб, І., Пшик, Б., Циганчук, Р., Халабова, О., Сокирка, Д. Консалтинг у фінансово-інвестиційному забезпеченні розвитку регіональної економіки. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 6(41). С. 147–160. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v6i41.251426>
6. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998.
7. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/serv_sectors_e.htm

Розділ 10

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ PUBLIC ADMINISTRATION

Смирнова Н.В.,

кандидат економічних наук, викладач

ВСП «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету»

Лук'яненко С.Є.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

ВСП «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ПРАЦІВНИКА

Зі зростанням ефективності кінцевого результату на фоні постійного посилення конкуренції все більшого значення набуває вміння управляти власним часом, як вільним, так і робочим. Дане вміння, а якщо більш точніше – процес, має назву тайм-менеджмент. Як окремий напрям загального менеджменту він виник у 70-ті роки ХХ ст., але окремі його елементи були відомими ще задовго до цього.

На даний час тайм-менеджмент проник у всі сфери людського життя, але частіше про нього згадується, коли йде мова саме про управління робочим часом [1; 2]. У відповідності до цього виникають питання, а як навчитися ефективно розподіляти виконання завдань протягом робочої зміни/тижня, як навчитися бути ефективним і відповідальним працівником, чи є відповідний алгоритм дій?

Для відповіді на ці питання слід проаналізувати досягнення світової науки управління. Але, однозначного висновку щодо наявності єдиного алгоритму зробити не можна, оскільки всі відомі національні системи менеджменту є наслідком взаємодії економічних і соціально-культурних факторів, і сформувалися історично під їх впливом.

Фактори формування ефективного тайм-менеджменту можна поділити на внутрішні і зовнішні. До зовнішніх, зокрема, слід віднести соціально-культурні фактори, такі як норми культури у суспільстві, віросповідання, традиції і табу, що визначають стиль і темп життя, розподіл професій на «пріоритетні» і «непріоритетні», на «жіночі» і «чоловічі», статус працівника тієї чи іншої професії у суспільстві, норми корпоративної етики і культури.

До внутрішніх факторів слід віднести особисті переконання працівника щодо доцільності його праці і, відповідно, розподілу виробничих завдань на термінові, нетермінові і несуттєві із паралельним визначенням і виділенням ліміту часу на їх виконання.

Дані внутрішні переконання окремо взятої особистості є як наслідком дії на неї зовнішніх соціально-культурних факторів, в тому числі і виховання, так і є частково сформованими самим індивідом, відображенням у його поведінці зовнішнього світу, переломленого через призму його свідомості.

При найбільш детальному розгляді можна відзначити, що основи тайм-менеджменту окремої особистості починають формуватися ще до часу її остаточного морального становлення; їх витoki слід шукати на етапі ранньої соціалізації. Так, у віці до 6–7 років людина вже має набір хоча і не стійких, але звичок, які вона переносить до школи, де під впливом процесу навчання і виховання у неї починають формуватися нові звички щодо розподілу праці. В подальшому дані сформовані звички корегуються у віці до 14–16 років і переносяться на організацію навчального процесу у закладі вищої чи фахової передвищої освіти.

Впродовж морального і інтелектуального становлення особистості як у учня, а в послідувачу і здобувача вищої/фахової передвищої освіти, навички з тайм-менеджменту можуть змінюватися як в позитивному, так і негативному напрямі у відповідності до дії зовнішніх соціально-культурних чинників і референтних груп.

Отже, сформовані в процесі соціалізації навички тайм-менеджменту переносяться на перше робоче місце і, відповідно, твердження відносно того, що керівник підприємства/відділу може здійснити певний контроль і особистісний вплив на поведінку кожного окремо взятого працівника, корегуючи і направляючи її у потрібному напрямі, є переважно хибним. Керівники вже мають справу з морально сформованими особистостями з практичним досвідом соціалізації і тайм-менеджменту, спроби виправити чи вдосконалити поведінку яких стануть невдалими [3].

Ще відомим стереотипом щодо організації управління і тайм-менеджменту є твердження відносно того, що можна добре навчатися але погано працювати, яке в дійсності не довело своєї правомірності на існування, оскільки, як вже зазначалося вище, кожен більш вищий рівень розвитку особистості (навчання чи робота за фахом) формується на основі навичок, сформованих на попередньому рівні.

Отже, трудова дисципліна чи її відсутність є наслідком тривалого процесу становлення особистості через соціалізацію і виробіток навиків і звичок управління власним часом.

Список використаних джерел

1. Буняк Н.М. Тайм-менеджмент як інструмент підвищення ефективності діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. №14. С. 279–283.
2. Котляр Л.І. Тайм-менеджмент як засіб зниження прокрастинації у професійній діяльності державних службовців. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Том 31 (70) № 1. С. 31–36.
3. Хитра О.В. Ефективний тайм-менеджмент як невід’ємний складник системи управління персоналом підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 26, частина 2. С. 101–110.

Розділ 11

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО INTER-DISCIPLINARY PROGRAMMES AND QUALIFICATIONS INVOLVING SOCIAL SCIENCES, JOURNALISM AND INFORMATION. ECONOMICS. POLITICAL SCIENCES AND CIVICS. LAW

Паржніцька В.А.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **Кульганік О.М.,**

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та міжнародних відносин

Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету

ПОЗИЦІЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ В РЕГУЛЮВАННІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ

Міжнародна торгівля потребувала єдиного розробленого стандарту. Саме тому у 1947 році в Женеві було підписано Генеральну угоду з тарифів та торгівлі, яка допомогла знизити мито і врегулювати на деякий час нестабільну ситуацію. Головною метою ГАТТ було забезпечення умов для розвитку міжнародної торгівлі, послаблення торговельних бар'єрів й регулювання торговельних спорів. правонаступницею ГАТТ виступила Світова організація торгівлі [4].

Головним міжнародним регулятором світової торгівлі виступає світова організація торгівлі (СОТ – (World Trade Organization)). Головна мета СОТ: лібералізація міжнародної торгівлі, усунення дискримінаційних перешкод на шляху потоків товарів та послуг, вільний доступ до національних ринків і джерел сировини. Досягнення цієї мети забезпечить зміцнення міжнародної економіки, зростання інвестицій, розширення торговельних зв'язків, підвищення рівня зайнятості і доходів у всьому світі [2, с. 134]. Коли СОТ

замінила ГАТТ, вона значно розширила сферу багатосторонньої підтримки та регуляції міжнародної торгівлі. СОТ значно розширила галузеве охоплення юрисдикції свого впливу за рахунок включення текстильної промисловості, сільського господарства та сфери послуг в сферу регулювання багатосторонніми угодами. Було створено єдиний режим прав інтелектуальної власності, який замінив відносно слабкий механізм врегулювання суперечок системою ГАТТ. Тепер вирішення торговельних суперечок стало обов'язковим для урядів країн, що значно посилило відповідальність за порушення торговельних угод [1]. СОТ розпочала функціонувати з 01.01.1995 року і нараховує 164 країни-учасниці, на долю яких припадає близько 96% обсягів світової торгівлі. СОТ, як і ГАТТ, спирається в своїй діяльності на принцип недискримінації в торгівлі, який передбачає надання режиму найбільшого сприяння виконання експортних, імпорتنих і транзитних операцій, а також недопущення перевищення рівня пов'язаних з ними мит і зборів для національних та іноземних товаровиробників. Це означає реалізацію недискримінаційного підходу до імпорتنих і вітчизняних товарів у тому, що стосується встановлення внутрішніх податків і зборів [5].

Світова торгівля товарами та послугами сьогодні набагато вільніша від митних та немитних бар'єрів, ніж до створення СОТ. За правилами СОТ держави-члени можуть підвищувати рівень мит лише у виняткових випадках і за певних обставин, за результатом прозорих антидемпінгових, антисубсидійних або захисних розслідувань, вимоги до процедури яких прописані в угодах СОТ. США створили небезпечний прецедент, провівши підвищення мит на підставі закону «Про розширення торгівлі» від 1962 року (Trade Expansion Act of 1962), посилаючись на загрозу національній безпеці, обґрунтування якої вкрай сумнівні в даному випадку [4].

Загалом, СОТ переслідує три основні завдання [3]:

1. Так як СОТ послаблює кордони, тим самим зміцнюючи відносини між країнами-учасниками, можуть виникнути певні негативні наслідки. Наприклад, зловживання. Тому СОТ стежить за тим, щоб всі учасники знали і дотримувалися положень членства, а самі норми були зрозумілими в тлумаченні, а їх застосування було послідовним, нестрибкоподібним.

2. Так як у будь-якому випадку кожна країна на перше місце ставитиме свої інтереси, то це буде призводити до суперечок. Щоб суперечки проходили справедливо і можна було знайти консенсус, саме СОТ стає третьою особою, яка виконує функції посередника.

3. Врегулювання суперечок на юридичній основі, роблячи кожную сторону рівною: адже вони матимуть однакові права, обов'язки, можливості.

СОТ дає можливість членам захищати свої права на експорт, а також захищати місцевих виробників від несправедливої конкуренції.

Розглянемо функції, які виконує Світова Організація Торгівлі на рисунку 1 [2, с. 134].

Рисунок 1 – Характеристика функцій Світової організації торгівлі

Незважаючи на те, що в СОТ країни що розвиваються не мають такого потужного впливу, як розвинені країни, сьогодні вони беруть участь значно активніше і ефективніше в діяльності цієї організації. Це проявляється в трьох основних аспектах [1].

По-перше, значно зросла чисельність країн що розвиваються серед країн членів СОТ. Понад 30 країн приєдналися до системи після утворення СОТ, і понад 20 країн ведуть переговори про вступ. Ряд взаємопов'язаних факторів сприяв цьому розвитку. Країни, що розвиваються, стали великими експортерами і, таким чином, віддавали перевагу зовнішній орієнтації своєї діяльності. Створення СОТ призвело до ряду змін, що потребують додаткової участі країн що розвиваються.

По-друге, ступінь залучення країн що розвиваються, до багатосторонніх переговорів, тобто Дохійського раунду, був набагато більш значним, ніж це було раніше. Для початку, раунд у Досі, який називається раундом дохійського «етапу розвитку», зосередив значну увагу на секторі, який має ключове значення для країн що розвиваються, тобто на сільському господарстві, тим самим автоматично збільшуючи інтерес до ефективного представлення їх зацікавленості у судових процесах.

По-третє, країни, що розвиваються, також застосовують органи СОТ з врегулювання суперечок для захисту своїх торгових прав. Хоча країни що розвиваються, були відповідачами лише у 8% справ за ГАТТ, у СОТ вони були відповідачами у 35% справ. Країни, що розвиваються, також почали фігурувати у справах з торговельних суперечок як позивачі, що становлять третину всіх справ, переданих на розгляд до СОТ протягом 1995–2011 років. Що ще цікавіше, що 44% справ у країнах, що розвиваються, були проти інших країн, що розвиваються. Одними з найбільш помітних випадків був випадок,

коли Бразилія оскаржила експортну субсидію ЄС на цукор, яка приносила користь для країн Африки, Карибського басейну та Тихого океану завдяки гарантованому доступу до високозахищеного ринку ЄС.

Світові торговельні війни наносять непоправну шкоду світовій економіці, вражаючи не тільки господарства двох ворогуючих сторін, а й впливаючи на інші держави. Основними учасниками торговельних війн та суперечок є розвинуті країни. Провадження в рамках СОТ – це розбіжність між двома або більше членами СОТ, коли одна держава стверджує, що дії, нормативні акти або підходи інших держав наносять шкоду її інтересам. Зазвичай спір базується на певній комерційній проблемі, пов'язаній з правилами, що застосовуються урядом іншої країни, однак спір у розумінні СОТ починається лише тоді, коли уряд того чи іншого члена СОТ повідомить Секретаріат СОТ про існування такого спору [4].

Отже, проведені дослідження дали змогу узагальнити теоретичні аспекти про діяльність світової організації торгівлі. Ця організація грає ключову роль у підтримці глобального економічного зростання та стабільності, забезпечуючи механізми вирішення конфліктів і спорів між країнами. Важливою частиною її ролі є створення рівного доступу до світових ринків, що сприяє підвищенню процвітаючих господарств і підтримці менш розвинених країн у їхньому економічному розвитку. СОТ є інструментом у сфері забезпечення справедливості та відкритості в міжнародній торгівлі.

Список використаних джерел

1. Аністратенко Н.В., Мальченко А.В. Роль СОТ в розвитку торговельних взаємозв'язків між країнами в глобальній економіці. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2019/64.pdf
2. Білоцерківець В.В., Завгородня О.О., Лебедева В.К. та ін. Міжнародна економіка. Підручник. / За ред. А.О. Задоя, В.М. Тарасевича. – К.: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
3. Бойко Д.О. Роль світової організації торгівлі (СОТ) у регулюванні процесу міжнародної торгівлі та вирішення спорів / *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3. 2020. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/109.pdf
4. Гончар Д.Р. Роль та місце СОТ у регулюванні торговельних відносин між країнами на сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна / 2019. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/232952694.pdf>
5. Іваницька О.М. Роль СОТ в регулюванні світової торгівлі товарами та послугами / 2016. URL: https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Rol-SOT_2.pdf

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

<i>Андрушко І.П.,</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ.....	3
<i>Іванчук Л.Б.,</i> СИСТЕМА РОБОТИ З МОЛОДИМИ ПЕДАГОГАМИ	5
<i>Лук'янець Т.Г.,</i> ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОГО БАЧЕННЯ ФУНКЦІЙ ОСВІТИ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗВО СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ.....	7
<i>Паржницький В.В.,</i> ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННІ ЧАСИ.....	10
<i>Шуть Л.П.,</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	13
<i>Щербак В.М.,</i> ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ STEM-ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	14

Розділ 2 КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО CULTURE AND ARTS

<i>Волосюк М.М.,</i> НІВЕЛЯЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ІМЕН КРІЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНИХ ЗМІН ТА ТРАДИЦІЙНОСТІ НАЗИВАННЯ	19
<i>Olena Naumova, Ievgenii Gunko,</i> GENRES OF SPIRITUAL MUSIC IN THE CZECH NATIONAL TRADITION: JAKUB JAN RYBA – ANTONIN DVOŘÁK.....	21

Розділ 3
ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ.
ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ
HUMANITIES STUDIES
RELIGION AND THEOLOGY. HISTORY AND ARCHAEOLOGY.
PHILOSOPHY AND ETHICS. SOCIOLOGY AND CULTURAL STUDIES.
LANGUAGE ACQUISITION. LITERATURE AND LINGUISTICS

<i>Поліщук А.А., Забужанська І.Д.,</i> ПОХОДЖЕННЯ ІДІОМ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	24
<i>Савельєв В.С.,</i> ЗАСТОСУВАННЯ КОСМІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНДІЇ	26

Розділ 4
СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ
SOCIAL AND BEHAVIORAL STUDIES
ECONOMICS. POLITICAL SCIENCE. PSYCHOLOGY. SOCIOLOGY

<i>Булах О.В., Румянцев А.П.,</i> СТРАТЕГІЇ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ КРОСС-БОРДЕР ТОРГІВЛІ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ СВІТОВИМИ ІНФОРМАЦІЙНО- ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИМИ ПОСЛУГАМИ.....	30
<i>Бутко Б.О.,</i> МЕТОДОЛОГІЯ NVIS-КОНВЕРГЕНЦІЇ ЯК ОСНОВА ГАЛУЗЕВОГО АНАЛІЗУ РИНКІВ ПРОДУКЦІЇ ШОСТОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ	32
<i>Паньків В.І.,</i> ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	35

Розділ 5
ПРАВО
LAW

<i>Конончук Б.Р.,</i> СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ НАУКИ, ОСВІТИ, ТЕХНОЛОГІЙ І СУСПІЛЬСТВА	41
<i>Чорна Я.Ю.,</i> ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	43

Розділ 6
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
INFORMATION TECHNOLOGIES

Лабжинський В.А.,
АВАРІЙНА СИТУАЦІЙНА КЛАСИФІКАЦІЯ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ЗА ДОПОМОГОЮ МАШИНИ ОПОРНИХ ВЕКТОРІВ46

Рощенко О.М.,
ПРИНЦИПИ ПРОЕКТУВАННЯ СТРУКТУРНОЇ СХЕМИ
КАНАЛУ РАДІОЗВ'ЯЗКУ48

Стегній Д.К., Марченко А.В.,
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВЕЛИКИХ ДАНИХ
В СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ51

Розділ 7
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО
ARCHITECTURE AND TOWN PLANNING

Кубриш Н.Р., Липська Д.А.,
АРХІТЕКТУРА ПОСТМОДЕРНІЗМУ:
СЕМАНТИКО-ЗНАКОВЕ НАПОВНЕННЯ АРХІТЕКТУРНОГО ОБРАЗУ54

Розділ 8
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я
HEALTH CARE

Сальникова А.О.,
НАПРЯМИ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ПАЦІЄНТАМИ,
ЩО МАЮТЬ АДИКТИВНІ РОЗЛАДИ.....60

Шемендюк Т.І.,
ТАКТИЧНА МЕДИЦИНА ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ЖИТТЯ
У СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ДІЯХ.....63

Розділ 9
СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ
SERVICE SECTOR

Канівець В.В.,
УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ АСПЕКТІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ
ТУРИСТІВ В ПРОЦЕСІ НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ.....65

Опар Н.В., Мельниченко Н.С.,
КОНСАЛТИНГОВІ ПОСЛУГИ
ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ ІНФОРМАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ..... 71

Розділ 10
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
PUBLIC ADMINISTRATION

Смирнова Н.В., Лук'яненко С.Є.,
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ
ЕФЕКТИВНОГО ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ПРАЦІВНИКА..... 74

Розділ 11
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО
INTER-DISCIPLINARY PROGRAMMES AND QUALIFICATIONS INVOLVING
SOCIAL SCIENCES, JOURNALISM AND INFORMATION.
ECONOMICS. POLITICAL SCIENCES AND CIVICS. LAW

Паржніцька В.А., Кульганік О.М.,
ПОЗИЦІЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ
В РЕГУЛЮВАННІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ 77

Підписано до друку 13.11.2023. Формат 60x84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Charter». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 4,88. 2-е вид., випр. і доп.
Зам. № 92. Тираж 50 прим. Ціна договірна.
Виходить українською та англійською мовою.

Видавництво «АА Тандем»
Адреса: 69006, м. Запоріжжя, вул. В. Лобановського, 27, кв. 69
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців: Серія ДК №2899

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
Адреса: м. Київ, вул. Кирилівська, 47

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40